

Groteski true crime: Rikosdraamadokumentaariset formaatit inhon ja provokatiivisuuden näkökulmista

11.10.2018

[inho](#) [katselukokemus](#) [provokatiivinen televisiotuotanto](#) [true crime](#)

Pauliina Tuomi

pauliina.tuomi[a]tut.fi

Tutkijatohtori

TUT Game Lab

Tampereen teknillinen yliopisto

Nykypäivän televisiotarjonta ja ohjelmasisällöt pyrkivät kerta toisensa jälkeen shokeeraamaan ja hännäämään katsojan televisioruudun ääreen. Ilmiönä provokatiivinen televisiotuotanto tarkoittaa yksinkertaisimmillaan TV-sisältöjä, jotka ovat jollakin muotoa yleisiä arvoja, normeja ja jopa moraalikäsitteitä ravistelevia. Normien keikuttamisen keinoina niin irstailu, sosiaalisten instituutioiden – kuten avioliiton ja perheen – ravistelu ja erilaisuuden sekä poikkeavuuden hyväksikäyttö. Yhtenä selkeänä ”provotöllön” muotona toimivat erilaiset true crime -formaatit, jotka kuvailevat oikeasti tapahtuneiden henkirikosten groteskeja yksityiskohtia ja ihmiskohtaloita. Nämä dokumentit kuuluvat televisiodokumentin lajityyppiin, mutta myös sen erityisempiin alalajeihin kuten ns. sokkidokumenttien (’shock doc’) ja dokudraaman kategorioihin. Artikkeliksi keskittyy true crime -formaatteihin ja niiden sisältöihin inhottavuuden ja vastenmielisyyden näkökulmista. Artikkelissa esitellään true crime -formaattien yleisimpiä esiintymismuotoja lähiluvun ja sisällönanalyysin kautta. Tutkimuskysymyksinä 1) Millaisia ovat true crime -formaattien toistuvat pääteemat ja konventiot? 2) miten true crime -formaatit kutsuvat katsojan katsomaan provokatiivisuuden ja inhottavuuden näkökulmista? 3) mihin katselukokemuksen (kielletty) nautinto mahdollisesti perustuu?

Aineistona on 50 kpl erilaisia TV-ohjelmia, jotka on esitetty Suomessa Fii- tai Discovery Networkin ID-teema-kanavilla. Ohjelmat analysoidaan ja kategorisoidaan niiden 1) otsikkojen, 2) kuvaustekstien ja 3) ohjelmasisällön tasoilla. Artikkelin tulokset esittelevät teemat ja tavat, joille ohjelmat ja niiden provokatiivisuus ja inhottavuus rakentuvat sekä kunkin kategorian ominaispiirteet. Artikkelissa sivutaan myös ohjelmien antia mahdollisen syyllisyyttä synnyttävän katselunautinnon (guilty pleasure) ja motiivin näkökulmista.

1 Johdanto ja tutkimusfokus

Olen tutkinut aiemmin 2000-luvun television keinoja aktivoida ja osallistaa yleisöä – niin teknisellä kuin temaattisellakin tasolla (Tuomi 2015). On selvää, että monialustaisuus ja sisältöjen levinneisyys ajasta ja paikasta riippumatta ovat muokanneet television fyysistä katselukokemusta. Itseäni on kuitenkin alkanut teknologista kehitystä sivuten kiinnostaa nykypäivän TV-sisältöjen tila ja tarjonta. Koen, että TV-sisällöt ovat muuttuneet vuosien varrella yhä kasvavissa määrin yleisöä aktivoiviksi – erityisesti siitä lähtökohdasta, että katsojat on houkuteltava katsomaan ja osallistumaan. (Tuomi 2018, 150.)

TV-viihde yhdistyy älyn sijasta tunteisiin ja tietynlaisen tunnetilan saavuttamiseen, kuten mielihyvään, jännitykseen ja rentoutukseen. Iso osa nykypäivän TV-tarjonnasta tuntuu perustuvan siihen, että ohjelman tulee olla luonteeltaan tietyn tyyppinen, jotta se saa katsojia. Tätä ilmiötä kuvaamaan olen lanseerannut termin *provokatiivinen televisiotuotanto*, joka yksinkertaisimmillaan tarkoittaa TV-sisältöjä, jotka ovat jollakin muotoa yleisiä arvoja, normeja ja jopa moraalikäsitteitä ravistelevia. (Tuomi 2018, 150–151.) Moraali- ja arvomerkityksiä on televisiotuotannoissa tutkittu globaalisti näihin päiviin asti (mm. Gergen 2002; Krijnen 2009; Watson & Arp 2011; Dant 2012; Bunton & Wyatt 2012), ja jonkun verran myös Suomessa (ks. Alasuutari 1996; Oksanen & Näre 2006; Salomäenpää 2010). Salomäenpään (2010) mukaan televisiomoraali heijastuukin suoraan yhteiskunnan yleisistä moraalikäsitteistä. (Saenz 1992; Salomäenpää 2010, 267.)

Nykyistä mediamaisemaa luonnehtii affektiivisuus; mediakulttuuri on tulvillaan niin viihteellisiä kuin vakavia mediasisältöjä, jotka provosoivat ja synnyttävät inhon tunteita (Arjoranta et al. 2017, 76). Myös nykypäivän televisiotarjonta ja ohjelmasisällöt pyrkivät kerta toisensa jälkeen shoikeeraamaan ja hännäämään katsojan televisioruudun ääreen. Normien keikuttamisen keinoina

ovat niinirstailu (esimerkiksi *Temptation Island*), sosiaalisten instituutioiden – kuten avioliiton ja perheen – ravistelu (esimerkiksi *Ensitreffit alttarilla* (Married at First Sight) ja *Toisenlaiset perheet*) sekä erilaisuuden ja poikkeavuuden hyväksikäyttö (esimerkiksi *Liian ruma rakkauteen?* (Too Ugly For Love?) ja *Apua, mikä tauti!* (Body Bizarre)). (Tuomi 2018, 153)

Yhtenä selkeänä *provotollön*[1] muotona toimivat erilaiset true crime -formaattit, jotka kuvailevat oikeasti tapahtuneiden henkirikosten groteskeja yksityiskohtia ja ihmiskohtaloita. Artikkelissa puhun true crime -formaateista, joilla viitataan yksittäisiin dokumenttiohjelmiin. Nämä dokumentit kuuluvat televisiodokumentin lajityyppiin, mutta myös sen erityisempiin alalajeihin kuten ns. sokkidokumentteihin (shock doc) ja dokudraamoihin (esim. Junko 2014, 2.) Artikkeliki keskittyy true crime -formaatteihin ja niiden sisältöihin inhottavuuden ja provokatiivisuuden näkökulmista.

Artikkelissa esitellään true crime -formaattien yleisimpiä esiintymismuotoja lähiluvun ja sisällönanalyysin kautta. Kyseessä on ei-fiktiivinen genre, jossa esitellään oikeasti tapahtunutta rikollisuutta ja henkirikoksia. Usein painopiste on eksoottisissa, oudoissa olosuhteissa ja erityisen murheellisissa tai häiritsevissä murhatapauksissa, joissa osallisina on tavallisia ihmisiä. Osa ohjelmista esittelee graafisen yksityiskohtaisesti rekonstruoituja sarjamurhia, joihin ovat syyllistyneet esimerkiksi Jeffrey Dahmer, Ted Bundy ja John Wayne Gacy. True crime-ilmioistä kiinnostuneen Bonnin (2016) mukaan näiden tappajien sairaalloiset tarinat ovat olleet aina hedelmällinen alusta kuluttajien mielenkiinnolle, ja ne ovatkin muovautuneet suosituiksi kulttuurilegendoiksi.

Ihmisiä on aina kiinnostanut kuolema, aivan kuten esimerkiksi liikenneonnettomuudet tai luonnonkatastrofit. Rikosten käsittämättömyys tekee esimerkiksi sarjamurhaajasta arvoituksellisen yleisön mielissä. Murhaajien viehäytys perustuu osittain tarpeeseen ymmärtää, miksi kukaan tekisi niin kauheita asioita toisille ihmisille. Murhaajien äärimmäiset julmuudet ja näennäisesti luonnoton käyttäytyminen tuomitaan yhteiskunnan toimesta. (Bonn 2016.) Yleisö viehtyy murhista, koska ne herättävät meissä hyvin voimakkaita tunteita eli pelkoa ja kauhua. True crime -formaattien seuraamiseen liittyy myös muita tunteita, jotka määrittävät, miksi ohjelmia katsotaan. Yhtenä kantavana näkökulmana on *guilty pleasure*, joka Baruhin (2010) mukaan voi perustua esimerkiksi kulttuuriseen, yhteiskunnalliseen, normilliseen, henkilökohtaiseen kiellettyyn nautintoon, josta seuraa syyllisyyden tunne. Katsoja siis kokee

joskus suurtakin häpeää seuratessaan yleisesti ja kulttuurisesti roskana (trash) pitämäänsä ohjelmaa, mutta ei voi siitä huolimatta lopettaa katsomista. Käsittelen true crime-formaattien katselunautintoa tarkemmin luvussa ”Miksi sitten katsoja katsoo?”

Tämän artikkelin tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia ovat true crime-formaattien toistuvat pääteemat ja konventiot?
2. Miten true crime-formaatit kutsuvat katsojan katsomaan provokatiivisuuden ja inhottavuuden näkökulmista?
3. Mihin katselukokemuksen (kielletty) nautinto mahdollisesti perustuu?

Tulokset esitellään tutkimuskysymysten mukaisesti luvussa 4.

2 Tutkimusteoriat

2.1 True crime dokumentin alagenrenä – dokudraama ja sokkidokumentit

Television kasvava ohjelma- ja kanavatarjonta, kohdeyleisöjen sirpaloituminen sekä kanavien kilpailu katsojien mielenkiinnosta ovat saaneet tuotantoyhtiöt ja tilaajat turvautumaan nopeaan ja halvan tuotannon sisältöön, jonka pitää pystyä pitämään katsojat kanavalla, herättelevilläkin aihepiireillä (Saksala 2008, 34; Lee-Wright 2010, 4; Kilborn 2003, 7, 23, Junko 2014, 19).

Teknologian ja sen sovellusten mukanaan tuomat edut ovat tehneet myös dokumenttituotannot helpommiksi ja kustannustehokkaiksi (ks. esim. Junko 2014, 19). Kuvauslaitteistot ovat keventyneet ja digitalisoitumisen myötä editointi ja levitys ovat helpottuneet (Corner & Rosenthal 2005, 4–5; Kilborn 2003, 3). Tästä ilmiöstä on hyötynyt myös artikkelin alussa kuvaamani provokatiivinen televisiotuotanto, myös true crime -formaattien osalta (Tuomi 2018, 156). Provotollö-ohjelmamuotojen lisääntyminen on herättänyt kysymyksiä etenkin niiden tarkoituksista ja etiikasta, mutta myös laajempaa huolta televisiosisältöjen laadusta (Corner & Rosenthal 2005, 2; Lee-Wright 2010, 136; Bunton & Wyatt 2012; Deery 2015). Samalla perinteisempi dokumentaarinen ohjelmasisältö on korvautunut yhä enemmän niin kutsutulla *asiapohjaisella viihdeellä* (factual entertainment) (Corner & Rosenthal 2005; Kilborn

2003, Skeggs & Wood 2012). Junkon (2014) mukaan kriitikot usein näkevät erityisesti tämän genren edustavan tabloidisaatiota ja nykykulttuurin heikentymistä (Skeggs & Wood 2012, 23; Junko 2014, 21).

Nykypäivän true crime -formaattit ovat sekoitus tosi-TV:tä ja perinteisempää dokumenttielokuvaa. Tosi-TV:n nopeasti syntyneellä ja räjähdysmäisesti kasvavalla, moniulotteisella genrellä on selkeä yhteys dokumentaarisen elokuvan piirissä syntyneeseen seurantadokumentin tyylilajiin. Tosi-TV on adaptoinut kerronnasta sellaisia elementtejä, joilla voidaan korostaa televisio-ohjelman kuvaaman tilanteen autenttisuutta. (Mononen 2007, 3.) Sokkidokumenteista pro gradunsa tehneen Junkon (2014) mukaan televisiossa yleistyivät 2000-luvun alussa dokumentit, joiden aihepiirinä ovat usein erilaiset poikkeavuudet, myös seksuaalisen käyttäytymisen ”epänormaaliudet”, erikoislaatuiset rikokset tai uskonnollisuuden äärimuodot (Junko 2014, 1). Tämänkaltaiset dokumentit kuuluvat paitsi televisiodokumentin lajityyppiin myös sen erityisempiin alalajeihin, sokkidokumentteihin ja dokudraamaan. Peter Lee-Wright (2012) käyttää termiä *shock dock* yleisimminkin kuvaamaan television äärimmäisiä muotoja (Lee-Wright 2010, 128–142).

Dokumentaarisuuden käsite nousee esiin juuri sokkidokumenttien suhteessa tositelevisioon. Ei ole aina yksiselitteisen selvää, onko jokin tietty ohjelma dokumentti vai tosi-TV-ohjelma. Dokumentit ja tosi-TV eivät operoi samassa sarjassa, mutta kummallakin lajityypillä on monia yhtäläisiä piirteitä. Samoin kuin tosi-TV:ssä, myös sokkidokumenteissa ja true crime -formaattissa tärkeä merkitystä muodostava ulottuvuus on autenttisuuden oletus (Corner & Rosenthal 2005, 2). Tämä totuudellisuuden illuusio kuitenkin eroaa kumpaisenkin lajityypin kohdalla ns. perinteisemmästä dokumentaarisesta esittämistavasta (Junko 2014, 10). Tosi-tv:lle ja erilaisille sokkidokumenteille on luonteenomaista tietty eksploitaation ja epäeettisyyden sivumaku, jota yleensä vakavasti otettavien dokumenttien tekijät ja tutkijat pyrkivät välttämään (ks. esim. Lee-Wright 2010, 138; Junko 2014, 10). True crime -formaattit voivat kuitenkin olla dokumenttien journalistista näkökulmaa seuraavia ja niillä voi olla vahvakin tieteellinen näyttö takanaan. Nykyään yhä useammin ohjelmat ovat kuitenkin enemmän viihteellisiä, spekulatiivisia näkemyksiä tapahtuneista murhista.

Suomessa yleisesti kyseistä genreä edustavat esimerkiksi erilaiset aika ajoin tuotetut dokumentit selvittämättömistä henkirikoksista, joista tunnetuimpia ovat esimerkiksi Kyllikki Saaren

murhamysteeri ja Bodom-järven kolmoismurha. Lähivuosien esimerkkejä kadonneiksi jääneisiin ihmiskohtaloihin keskittyvistä sarjoista ovat muun muassa vuosina 2001–2007 esitetty Nelosen *Rikostarinoita Suomessa* ja keväällä 2018 esitetty *Arman ja rikosmysterit*.

True crime -formaattit voidaan luokitellaan dokudraaman alagenreksi, joka itsessään viittaa dramatisoituun televisio-ohjelmaan, joka perustuu todellisiin tapahtumiin. Dokudraamaa tutkinut Paget (1998) näkee, että dokudraama pyrkii a) uudelleen kertomaan menneitä tapahtumia ja tapahtumaketjuja, b) esittelemään tapahtumia henkilötasolla, c) esittelemään epäkohtia ja poikkeavuuksia yhteiskunnassa ja synnyttämään keskustelua, d) käsittelemään tavallisten ihmisten kokemuksia ja e) herättelemään keskustelua omasta muodostaan dokumentaarisuuden kentällä (Paget 1998, 62). Dokudraamaa voidaan tavallaan tarkastella myös elokuvatutkimuksen näkökulmista, koska sille tyypillistä on hyödyntää niin diegeettisyys[2] ja mise en scene[3]-pohjaista kerrontamuotoa – kuinka paljon katsojan oletetaan tietävän ja paljonko tietoa hänelle annetaan (Paget 1998, 68–69). Dokudraama yhdistää aina sekä faktuaalista tietoa (uutiset, arkistomateriaali, silminnäkijät) että fiktiivistä tarinankerrontaa perinteisen draaman konventioiden kautta (rekonstruointi, näyttelijät ja kantaaottava voice over eli taustaselostus) (ks. esim. Lipkin 2002). Dokudraamassa katsoja astuu kahteen eri todellisuuteen: a) tallennettujen tapahtumien todellisuuteen ja samaan aikaan b) näyteltyjen tapahtumien simuloituun todellisuuteen (Paget 1998, 81). Dokudraama pyrkii myös toistuvasti löytämään ja korostamaan tarinan sisäänrakennettua ja olemassa olevaa dramaattista jännitettä (Paget 1998, 77).

Oikeita henkirikoksia hyödyntäviä true crime -formaatteja on tutkittu jonkun verran maailmalla (Seltzer 2007; Schlezer 2010; Brown, Lauricella, Douai & Zaidi 2012), mutta suuri osa rikosohjelmien tutkimuksesta keskittyy selkeästi fiktiivisiin rikosohjelmiin kuten *C.S.I.* ja *Criminal Minds* (Allen 2007; Brown et al. 2012). Iso osa kansainvälisestä tutkimuksesta keskittyy myös sarjamurhaajien vetovoiman tarkasteluun (Schmidt 2005; Haggerty 2009), mutta myös muiden rikosdokumenttien voyeuristiseen perinteeseen ja siihen perustuvaan katselunautintoon (Valkenburg & Patiwael 1998; Bagdasarov 2010). Suomessa true crime-ilmiota ei juuri ole sivuttu akateemisissa tutkimuksissa. Meillä selkeä tulokulma on rikoksien esiintyminen yleisimminkin mediassa (Mäkipää 2004; Viljakainen 2014), ja erityisesti journalistisesta, kriisiviestinnänkin näkökulmasta (Leino 2005; Smolej & Kivivuori 2008; Hakala 2009).

2.2 Inhottavuuden tunteiden teoriaa

Tosi-TV, sokkidokumentit ja dokudraama pyrkivät vetomaan katsojaansa aina tunteen tasolla (ks. Bartsch 2012). Klassisen käsityksen mukaan tunteet ovat meihin kohdistuvia vaikutuksia, jotka liikuttavat ja ikään kuin ottavat meidät valtaansa (Niiniluoto 1996, 7; Junko 2014, 51). Anu Koivusen (2008, 6) arvion mukaan yhteiskunta, kulttuuri ja media ovat yleisemminkin muuttuneet tunnetta ja kokemusta korostavampaan suuntaan. Veijo Hietalan (2017, 35) mukaan on siirrytty nykyiseen tunne- ja elämyskulttuuriin, josta tutkijat puhuvat *affektiivisena käänteenä*[4]. Hän muun muassa kuvaa ilmiötä uusromantiikan ajaksi, jossa tunteet ylipäättään ovat keskeisessä asemassa ja tunteiden voimakas kokeminen ja ilmaiseminen tärkeää. Kulttuurin tunteellistumista on tutkittu paljon myös tosi-TV:hen liittyen, ja sitä voidaan pitää myös yhtenä tosi-TV:n ilmaantumisen ja suosion selityksenä. (esim. Hautakangas 2004 ja 2005; Aslama & Pantti 2006; Hietala 2007.)

Tutkimuksessa tuntemisen tarkastelu on näyttäytynyt tärkeänä tutkimuskohteena etenkin viihteellistymisen, popularisoitumisen ja tabloidisaation kontekstissa, jotka kaikki liittyvät vahvasti myös true crime -formaattien taustoihin (ks. Junko 2014, 52). Pääasiallinen tehtävä myös dokumentilla on se, että se koskettaa katsojaansa, säväyttää jollakin tasolla ja sillä on viihdearvoa. True crime -formaattien nostattamia tunteita voidaan siis tulkita affektiteorian kautta. Affektin lähikäsitteitä ovat muun muassa tunne, emotio, passio, tuntemus ja aistimus, joista osaa käytetään yhteydestä riippuen myös synonyymisesti. (Junko 2014, 13.) Herätettyjen tunteiden ei tarvitse olla myönteisiä; myös kielteiset tunteet voivat toimia (Zillman et al. 1991; Arjoranta et al. 2017, 80). Tämä pätee erityisesti true crime -formaateissa, joissa painotus on vastenmielisyydessä ja sen korostamisessa.

True crime -formaatteja voikin käsitellä myös inhon kautta. Inho on sekä voimakas fyysinen tuntemus että kokonaisvaltainen psyykinen ja fyysinen reaktio. (Miller 2007) ”Suomen kieleen englannin kielen sana disgust kääntyy monella tavalla, se voi tarkoittaa yhtä hyvin fyysistä kuvotusta, monitulkintaisempaa ällötystä kuin abstraktimpaa inhoa, iljetystä tai inhotustakin” (Junko 2014, 55). Sokkidokumentteja ja true crime -formaatteja yhdistää tarve jonkintasoisen inhon herättämiseen katsojassa. True crime -formaattien kuvausteksteissä kuvataan monesti hyvin eksplisiittisesti, miten erityisen raakoja tai kuvottavia tapahtuneet henkirikokset ovat.

Lupailemalla superlatiivein kamalinta mahdollista henkirikosta saadaan katsoja kiinnostumaan ohjelman inhottavuuden avulla, jota myös ohjelmien mainoskuvituksessa korostetaan. Inhoon liittyy monia lähitunteita, joiden kautta se saa erilaisia sävyjä ja värejä (ks. esim. Ahmed 2004; Miller 1997, 24). Inhoon voidaan myös liittää myös vihan, säälin ja kauhun tunteita.

Tutkimuksen mukaan kauhu liittyy inhoon pelkoa aiheuttavan nimeämättömän ja tuntemattoman uhan kautta (Asma 2009, 184; ks. myös Creed 1995) ja viha puolestaan liittää arvostelman inhottavuudesta objektiin, jonka ominaisuus inhottavuus on (Junko 2014, 56). Nämä tunteet kohdistuvat siis true crime -formaateissa yleensä suorasti henkirikoksen tekijöihin. Inhon ohella vetoaminen juuri ihmisen hirviömäisyyteen on yksi keino kutsua katsoja todistamaan true crime -formaattien epäinhimillisyyttä. Hirviö voidaan nähdä sekä ruumiillisena että ei-ruumiillisena. Hirviö sisällyttää itseensä synnyttäjäkulttuurinsa pelkoja, ahdistuksia ja haluja (Cohen 1996, 4). Hirviöllä on taipumus olla mukautumatta luokitteluun ja se luo siihen kohdistuvaa pelkoa ja ahdistusta (Cohen 1996, 5–6; Creed 1995, 136; Leffler 2000, 145; Asma 2009).

3 Tutkimusaineisto ja -metodi

True crime -formaatteja on olemassa kymmenittäin. Yhdysvalloissa lanseerattiin jo vuonna 2011 puhtaasti nykyisille true crime -formaateille omistettu kanava Court TV (nimellä TruTV vuodesta 2008), jonka ohjelmat ovat tosi-TV -formaattiin puettuja, käsikirjoitettuja ja näyteltyjä draamoja, jotka kuitenkin perustuvat todellisiin tapahtumiin. Formaatin eri alamuodot lisääntyivät kuitenkin räjähdysmäisesti 2010-luvun vaihteen jälkeen. Ohjelmien runsaudesta huolimatta ne noudattavat enemmän ja vähemmän alagenrensä dokudraaman linjaa ja ominaispiirteitä.

Olen analysoinut kaikkiaan 50 true crime -formaattia, ja niistä kahdeksaa lähiluvun metodilla esimerkkijaksopohjaisesti. Tarkemmat tiedot käsitellyistä formaateista löytyvät artikkelin lopusta. Olen valinnut analysoitavat formaatit suomalaisen Frii-kanavan tarjonnasta sekä pelkästään true crime -dokumentteihin pohjautuvalta Discoveryn ID (Investigation Discovery) -kanavalta. Frii on valikoitunut tutkimukseen siksi, että se on tällä hetkellä runsaimmin asiaan vihkiytynyt ilmaiskanava ja ID-teemakanava siksi, että sen kirjo on monipuolinen otanta ohjelmista. Iso osa tämän maksullisen teemakanavan formaateista on näytetty myös Frii-kanavalla, koska sen omistaa Discovery Networks Finland. Olen analysoinut ohjelmien nimet

sekä telsu.fi:stä tai telkku.com:sta haetut ohjelmakuvaukset kvalitatiivisen sisällönanalyysin avulla. Itse formaatti- ja jaksoanalyysia ja lähilukua varten muodostin kriteeristön, joka pohjaa niin dokumenttielokuvien ja dokudraaman konventioihin kuin affektiivitutkimuksen sekä tekstuaalisen diskurssianalyysin ympärille. Formaattien analysoiminen aiempaan tutkimukseen pohjautuvan kriteeristön kautta auttaa tutkijaa ymmärtämään, millä keinoin true crime -formaattit operoivat, erityisesti provokatiivisuuden ja inhottavuuden käsitteiden kautta. Aineistoanalyysissä käytän laadullisen tutkimuksen ja sisällönanalyysin peruseriaatteita, kuten havaintojen pelkistämistä ja ymmärtävää lähestymistapaa (Alasuutari 1999, 51; Tuomi ja Sarajärvi 2002, 26–33). Provokatiiviset televisiodiskurssit ymmärretään siis monimuotoisina ja kulttuurisesti rakentuvina ilmiöinä (Tuomi 2018, 154).

Taulukko 1 luo yleiskuvan ja syvemmän tulkinnan tämän hetken true crime -formaattien tarjonnasta. Teemoittelu on laadullisen analyysin perusmenetelmä, jossa tutkimusaineistosta pyritään hahmottamaan keskeisiä aihepiirejä. Periaatteessa se muistuttaa luokittelua, mutta siinä korostuu lukumäärien sijasta teeman sisältö. Kategorisointi mahdollistaa aineiston esittelyn yleisemmällä tasolla, ja analysoinnin myötä aineistokokonaisuudesta erottuvat merkityksellisimmät ominaispiirteet kullekin teemalle. Tarkastelen siis, miten true crime -formaattit tuottavat tunnepitoisia reaktioita affektiivisesti latautuneen kielen ja kuvien tasolla. Analyysi pohjaa siis tulkintaan ja tutkijan tekemiin valintoihin, mutta ne pohjaavat laaja-alaiseen ohjelmagenren tuntemukseen, joka on syntynyt viimeisen vuoden aikana aktiivisella formaattien seuraamisella sekä jo aineiston keräämisen yhteydessä tapahtuneen ajatustyön ohella.

Taulukko 1 rakentuu seuraavasti: se esittelee analysoidut formaatit ja niille kullekin pääkategorian. Osassa kategorioita on päällekkäisyyttä kuten esimerkiksi perhe- ja sukupuolikategorioissa. Olen kuitenkin näiden kohdalla päättänyt tekemään päätöksen formaatin sijoittumisesta siihen kategoriaan, mihin se vahvemmin kuuluu. Analyysi on kolmivaiheinen: olen analysoinut tv-ohjelman 1) nimen (sekä englannin että suomenkielisen version), 2) ohjelmakuvauksen ja 3) kunkin kategorian esimerkkiohjelmaformaatin lähiluvun kautta (jaksonäyte).

4 Aineiston analyysi

4.1 True crime-formaattien teemat

Taulukon kohta ”Tyyli” esittelee, minkä tyyppisestä true crime -formaattien alakategoriasta on kyse. ”Tarina” esittelee yhden jakson ohjelmaselostuksen joko palvelusta telkku.com tai telsu.fi. Ohjelmalistassa tarkemmin käsitelty formaatti (kuvausteksti ja jaksoanalyysi) on tummennetulla. Kun ohjelman nimi on sekä suomeksi että englanniksi, on se näytetty ei-maksullisella kanavalla eli tässä tapauksessa Frii-kanavalla. Jos ohjelman nimi on vain englanniksi, on se näytetty Discoveryn ID-teemakanavalla.

Taulukko 1. True crime-formaatit esiteltyinä ja kategorisoituina.

Kategoria/true crime -formaatit	Tyyli	Tarina
1. Intohimo/seksuaalisuus: <i>Scorned: Love Kills/Tappava rakkaus, Heartbreakers/Särkyneet sydämet, Deadly Affairs/Tappavat suhteet, Dates from Hell/Treffit helvetistä, Crimes of Passion/Intohimon uhrin,</i>	Seksi, Kolmiodraamat, moralisointi, parisuhdekuviot	Tappavat suhteet johdattavat intohimorikosten maailmaan, jossa kiihkeät suhteet päättyvät traagisesti. Työpaikkaromanssi, ystävän aviomiehen vietteleminen ja muut vaaralliset asetelmat saavat tunteet kuohumaan peruuttamattomasti.
2. Avioliitto/perhe/ystävät: <i>Who the Hell Did I Marry/Kenet ihmeessä nain?, Blood Relatives/Verisukulaisia, Murder Among Friends/Murha porukalla, Wives with Knives, Fatal Vows, Bad Blood, Let's Kill Mom, Nightmare Next Door/Painajainen naapurissa, Fear Thy Neighbor, Evil Kin/Pahuuden perintö, How (Not) to Kill Your Husband, Momsters: When Moms Go Bad</i>	Oma läheinen paljastuu hirviöksi, pohjaa siihen yllätyksellisyyteen, että läheinen ihminen vahingoittaa toista	Jokaisella perheellä on luurankoja kaapissaan, mutta mitä tapahtuu, kun salaisuudet nousevat julmasti päivänvaloon? Rikossarja esittelee murhia, joissa tappaja löytyy oman perheen sisältä.
3. Sarjamurhaajat: <i>Most Evil/Pahuuden ytimessä, World's Most Evil Killers/Maailman julmimmat sarjamurhaajat, Inside the Mind of a Serial Killer + nimetyt esim. Serial Thriller: Angel of Decay – Ted Bundy</i>	Sarjamurhaajien elämä, persoona ja uhrin.	Brittisarjassa käydään läpi maailman julmimpien sarjamurhaajien tarinat. Kriminologit, rikostoimittajat ja psykologit auttavat ymmärtämään sarjamurhaajien kieroutunutta mielenmaisemaa.
4. Katoaminen: <i>Disappeared/Kadonneet, Gone, The Unsolved</i>	Kertoo kadonneiden tarinan ennen ja jälkeen katoamisen	Sarjan kussakin jaksossa keskitytään aina yhden kadonneen tarinaan hänen perheensä, lähimpien ystäviensä ja työtoveriensa kertomana. Osa

		esiteltävistä tapauksista on ratkennut, osa on yhä selvittämättä.
5. Spesifit teemat: <i>Swamp Murders/Suomurhat, Alaska: Ice cold killers, Southern Fried Homicide/Murha etelän idyllissä, Beauty Queen Murders/ Kaunotarmurhat, Deadly Sins/Tappavat synnit, The 1980s: The Deadliest Decade, A Crime to Remember, Murder Online, Killing Fields, I Was Murdered/Näin minut murhattiin</i>	Murhasarjoja, joista kerrotaan tietyn, tarkkojen teemojen kautta esim. suomurhat – ruumiit löytyvät aina suoalueelta	Mitä häikäisevämpi kaunotar, sitä kammottavampi kohtalo. Rikossarjan surullisessa pääosassa ovat nuoret kauneuskuningattaret, joiden unelma menestyksestä parrasvaloissa romuttui ennen aikojaan. Suosio ja kauneimman kruunu eivät suojanneet näitä naisia väkivaltaiselta kuolemalta murhaajan käsissä.
6. Sukupuoli: Deadly women Naismurhaajat, Pretty Bad Girls, Killer Women with Piers Morgan/Tappajanaiset Evil Stepmothers/Pahat äitipuolet	Keskittyy selkeästi naissukupuolisiin murhaajiin	Nämä naiset muistetaan karkeista teoistaan. Sarja tutkii naismurhaajien historiaa entisen FBI-agentti Candice DeLongin ja rikosteknisen patologin Janis Amatuzion johdolla.
7. Kauhu/painajainen: Surviving Evil/Pahasta pelastuneet, Murder Comes to Town/Murha pikkukaupungissa, Your Worst Nightmare/Pahin painajaisesi, Stalked: Someone's Watching, I Dated a Psycho, House of Horrors: Kidnapped/ Siepatut, A Stranger in My Home, Obsession: Dark Desires/Piinaava pakkomielle, Fatal Encounters/Kohtalokkaat valinnat	Tarinat ovat painajaismaisia ja ne kuvataan hetki hetkeltä uhrin näkökulmasta – uhri jää henkiin tai kuolee	Karmivissa rikostapauksissa tavallisten ihmisten pahimmat painajaiset muuttuvat todeksi.
8. Talk show/makasiini: Facing Evil with Candice DeLong, True crime with Aphrodite Jones/Aphrodite Jones ja kuuluisat rikokset, Deadline Crime with Tamron Hall/ Tamron Hallin rikostutkimukset, On the Case with Paula Zahn/Paula Zahn ja murhien motiivit	Talk show-emäntä-tyylinen juonto läpi ohjelman, juontaja on korostetusti uhrin puolella	Piinkova toimittaja Tamron Hall johdattaa katsojat tosielämän murhatutkimusten äärelle sarjan uusissa jaksoissa. Hall pureutuu lehtiotsikoiden taakse selvittääkseen, mitä todella tapahtui, miksi, ja miten rikosta tutkittiin.

Kategoria 1. Intohimo ja parisuhde -kategoria pitää sisällään true crime -formaattit, joiden polttoaineena toimii selkeästi seksuaalisuus, eroottisuus ja intohimo. Näissä formateissa käsitellään usein esimerkiksi pettämistä, kolmiodraamoja sekä yleisesti himon ja viettien vallassa toimivia yksilöitä. Intohimorikoksille tyypilliseen tapaan hekuman lopputulemana on aina henkirikos.

Kategoria 2. Avioliitto/perhe/ystävät-teemaiset formaattit käsittelevät hankalia ihmissuhteita läheisten välillä. Formateissa toistuu oman läheisen tai tuttavan kääntyminen uhria vastaan. Tämän kategorian ohjelmat kuvailevat yllättävältä taholta tapahtuneita henkirikoksia.

Kategoria 3. Kategorioista kenties yksi selkeimmistä on ”Sarjamurhaajat”, koska se käsittelee formaatteja, jotka dokumentoivat maailmalla tunnettuja sekä tekevät tutuksi myös vähemmän tunnettuja sarjamurhia. Osa sarjoista esittelee jaksokohtaisesti erilaisia sarjamurhatapauksia, kun taas osa sarjoista esittelee selkeästi tunnetuimpia sarjamurhaajia. Formaattikategorian tarkoituksena on kuvata hirvittävimpiä sarjamurhia ihmishistoriassa.

Kategoria 4. ”Katoaminen”-kategoriassa paneudutaan kadonneiden henkilöiden tapauksiin ja tragedioihin niiden takana. Ohjelmat johdattelevat, usein tunti tunnilta, kadonneiden tarinoiden etenemiseen. Näissä formateissa rikosoikeudellinen tutkimus on keskeisessä asemassa, jos esimerkiksi intohimorikoksissa keskitytään enemmänkin mustasukkaisen puolison tai rakastajan kuulusteluihin. Noin puolet teeman ohjelmista päättyy kadonneen löytymiseen henkirikoksen uhrina ja noin puolessa tapauksia kadonnutta ei ikinä löydetä eikä hänen kohtalolleen näin ollen saada selvyyttä.

Kategoria 5. ”Spesifit teemat” -kategorian alle sijoittuvat kaikki juuri tiettytyyppisiä henkirikoksia esittelevät ohjelmat. Esimerkiksi *Kaunotarmurhissa* (Beauty Queen Murders) keskitytään missien ja kauneuskuningattarien murhatapauksiin, kun taas *Suomurhissa* (Swamp Murders) jokainen käsitelty tapaus lähtee liikkeelle aina siitä, että ruumis vedetään esiin suosta. Myös tietty maantieteellinen sijainti tai vaikkapa tietty ajanjakso ovat keino tematisoida ohjelmia.

Kategoria 6. ”Sukupuoli”-kategoria on sinällään harhaanjohtava, sillä sitä voisi pikemmin kutsua nais-kategoriaksi. Selkeästi naisten tekemiä henkirikoksia pidetään edelleen harvinaisempina kuin miesten, joskin intohimo- ja avioliittokategorioissa miesten ja naisten osuus henkirikoksen tekijöinä on varsin tasainen. *Naismurhaajat*-ohjelma ei todennäköisesti toimisi provosoivuudessaan käänteisillä sukupuolirooleilla.

Kategoria 7. ”Kauhu/painajainen”-kategoria on jälleen alaryhmä, johon käytännössä jokainen true crime -formaatti soveltuisi, sillä yksityiskohtainen henkirikoksen sekä uhrien kärsimysten kuvailu on niille tyypillistä. Tätä kategoriaa edustavat kuitenkin ns. horror-documentary -formaattit, joissa painotetaan erityistä uhkaa, kauhua ja pelon ilmapiiriä. Toistuvia teemoja näissä ohjelmissa on vainoaminen, kidnappaus ja tekojen yllätyksellisyys. Osassa ohjelmia tilanne päättyy uhrin eloonjäämiseen, joissakin henkirikoksen uhriksi ja joissakin tapauksissa täpärästi pelastumiseen mittavin vahingoin.

Kategoria 8. ”Talk show/makasiini” -kategoria on formaatti, jonka kullakin ohjelmalla on oma toimittajakasvo ja ohjelma kantaa tämän nimeä. Yleensä naisjuontajat haastattelevat uhrien läheisiä ja esittelevät henkirikoksen käänteitä kenties hieman pehmeämmin kuin muut true crime-formaattien alakategoriat. Osaa naistoimittajista yhdistää kokemus uhuriudesta, esimerkiksi heidän läheisensä on selvittämättömästi surmattu (esimerkiksi Tamron Hallin sisko). Täten heidät asemoidaan pehmeämmiksi, myötätuntoisemmiksi rikosten yksityiskohtien esittelijöiksi (ks. Kuva 1).

Kuva 1. Aphrodite Jones[5] haastattelee haastateltavaa kodinomaisessa ympäristössä. Lähde: *Aphrodite Jones ja kuuluisat rikokset*.

Yleinen kuvaus perinteisestä true crime -formaatin jaksosta

Elokuvan dramaturgiaan on vaikuttanut vahvasti klassinen teatteri, josta useimmat fiktio- ja dokumenttielokuvat hakevat rakenteensa. Rakenne kuvataan juonen ja sen ohjaaman toiminnan kehittelynä. Voidaan puhua ns. klassisesta draaman kaaresta, joka voidaan jakaa jaksoihin, joita yleisimmin on viisi (ks. Lucey 1996, 45–71).

Alkusysäyksen tehtävä on ennakoida tulevia tapahtumia ja synnyttää katsojassa odotusta. *Esittelyssä* kuvataan konfliktia, henkilöitä ja niiden suhteita tarkemmin. *Syventämisessä* saadaan tietää lisää henkilöistä ja heidän käyttäytymisensä syistä. *Ristiriidan kärjistymisvaiheessa* konflikti syvenee ja katsoja jää odottamaan ratkaisua. *Häivytyksessä* antaa katsojan nauttia päähenkilön voitosta tai jakaa tuskan ja epätoivon. Katsojaa joko rauhoitetaan lopun jännityksestä tai häivytyksessä voidaan käyttää ns. avointa loppua, joka jättää katsojan epä tietoisuuteen ja arvailemaan. (Tolonen 1999, 77).

Kaikkia formaatteja yhdistää enemmän tai vähemmän halu järkyttää katsojaa viemällä hänet ylimääräisenä silmäparina kokemaan uhrin kauhu ja lopulta itse henkirikos. Alkusysäykseen katsoja johdatellaan jakson alussa näyttämällä ja kuvailemalla henkirikos heti (ei tekijää), tai sitten näyttämällä rikospaikka ja/tai ruumiin löytyminen. Tästä käynnistyy tutkinta eli esittely, jonka myötä uhrin viimeiset hetket saadaan ohjelman loppua kohden käytyä läpi. Tähän kuuluu myös arkistomateriaalien läpikäynti ja tapahtumien kartoitus. Syventämisessä kuullaan uhrien läheisten koskettavat haastattelut sekä vastapainona ”kylmän” faktan asiantuntijahaastattelut. Useassa ohjelmassa annetaan ymmärtää, ketä syyllisenä pidetään tai on rikostutkinnassa oikeasti pidettykin. On hyvin yleistä, että true crime -formaateissa käytetään ’twist in the plot’ -tyyppistä tekniikkaa, joka siis kuuluu ristiriidan kärjistymisvaiheeseen. Tekijä ei olekaan se, keneksi häntä

luultiin. Lopuksi katsojalle näytetään – tekijän ollessa jo tiedossa – miten päivä uhrin osalta rakentui ja miten se päättyi eli miten henkirikos toteutettiin. Kunkin jakson kliimaksina pystytään näyttämään rekonstruoimalla ja näyttelemällä uhrin kuolema ja usein myös ruumiin hävitys (ks. Kuva 2).

Kuva 2. Jaksoissa näytetään uhrin kuolemaan johtama tapahtumasarja, mutta usein myös, mitä sen jälkeen tapahtuu esimerkiksi ruumiin hävityksen osalta. Lähde: *Suomurhat*, kausi 4, jakso 6.

Viimeisenä huippuna eli häivytyksenä näytetään usein murhaajan oikeudenkäynti ja myös oikea pidätyskuva (näyttelijät on valikoitu vastaamaan oikeaa ulkonäköä) hänen joutuessaan vankilaan (Kuva 3).

Kuva 3. Ohjelman lopussa katsojalle usein näytetään, miltä murhaajat oikeasti näyttävät. Lähde: *Wicked Attraction*. Kausi 3, jakso 2.

Iso osa ohjelmista perustuu juuri oikeuden tapahtumisen ja hyvän poliisityön korostamiseen. Toisaalta aina henkirikokset eivät selviä vaan tapaukset jäävät auki, kunnes tarinat jälkeen avataan. Esimerkiksi *Killing fields* keskittyy selvittämättömiin rikoksiin ja kysymykseen siitä, voiko nykytekniikka esimerkiksi DNA-tutkimus mahdollistaa vuosikymmenten takaisten murhien tekijöiden jäljittämisen.

4.2 True crime -formaattien keinot

Tosi-TV käyttää melodraaman keinoja muistuttavia elementtejä katsojan sitouttamiseksi tapahtumiin. Nicholsia (2001, 15) lainatakseni, näitä keinoja ovat muun muassa tapauksen tärkeyden korostaminen, yksilön kannalta sensaatiomaisten tapahtumien dramatisoiminen ja emotionaalisen, tunnereaktion laukaisevan kliimaksin tarjoaminen katsojalle. Osa tosi-TV:n teknisen toteutuksen malleista voidaan katsoa olevan suoraa lainaa dokumentaarisen elokuvan historiasta, kuten kohteidensa elämää suoraan seuraavien tosi-TV-ohjelmien kuvaus-, äänitys- ja leikkaustyyli. Myös tapahtumien kuvaaminen yksilöiden kautta sekä useat, toisiinsa limittyvät juonikuljetukset ovat rekonstruoidun tosi-TV:n ja seurantadokumentin yhteisiä tyylikeinoja. (Mononen 2007, 19.) Siinä missä dokumentaarinen elokuva on perinteisesti pyrkinyt tuomaan näkyväksi tapahtumien sosiopoliittisen viitekehyksen, tosi-TV:n tärkein tehtävä on ”pitää katsojat kanavalla” (ks. Mononen 2007, 17).

Erittelen seuraavaksi viisi ominaispiirrettä ja keinoa, joihin true crime -formaatit yleisimmin pohjautuvat. Nämä piirteet ovat läsnä jokaisessa käsittelemässäni formaatissa ja niitä käytetään houkuteltaessa katsojia katsomaan ja pysymään kanavalla.

Pakko katsoa

True crime -formaatit houkuttelevat katsojan mukaan jo formaatin otsikkotasolla (Kuva 4).

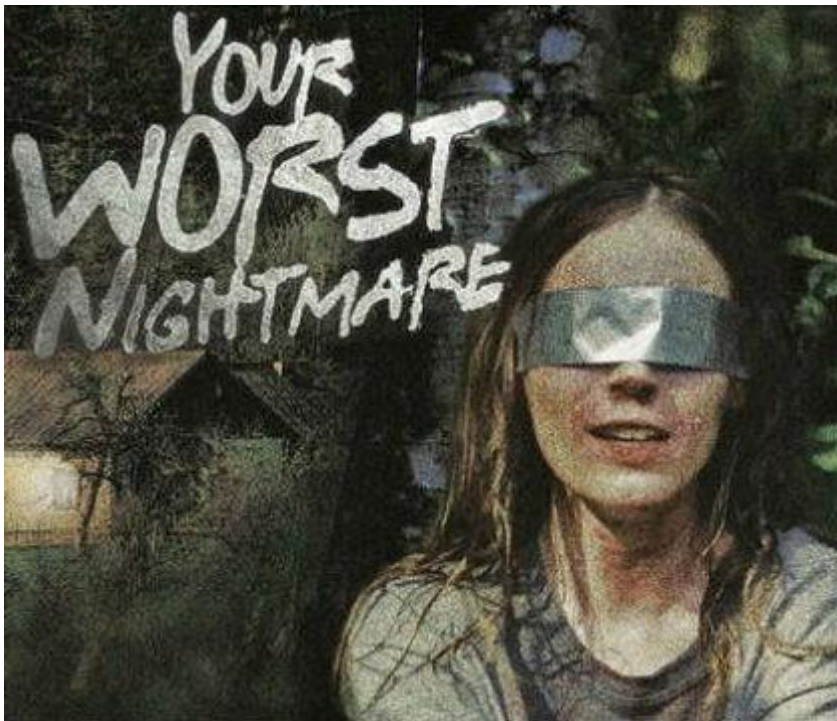

Kuva 4. *Wives with Knives* ja *A Perfect Murder: A very fatal murder* (tummennus kirjoittajan).

Tämä toistuu myös superlatiivein varustelluin ohjelman kuvaustekstein:

”Murhamysteerit saavat omaleimaisen sävöksen Yhdysvaltojen syvän etelän hengessä. Eteläisten osavaltioiden vieraanvaraisuuden ja perinteisten arvojen takaa paljastuu **toinen toistaan kammottavampia** henkirikoksia.” (*Murha Etelän idyllissä* -formaatin kuvausteksti.)

Huomiota haalitaan hieman samoin kuin tabloidisaatioteoriassa yhä räväkämmin otsikoin, skandaalihakuisemmin kertomuksin ja koskettavammin tarinoin (Nieminen & Pantti 2012, 89; Jokinen 2014, 14). Kaupallistuneella medialla on vaikutuksensa näihin retorisiin valintoihin myös true crime -formaattien kohdalla. Junkonkin mukaan erilaisissa sokkidokumenteissa jo ohjelmien nimeäminen on hyvä esimerkki niiden äärimmäisestä luonteesta (Junko 2014, 25). Teksti voi esimerkiksi pyrkiä vetoamaan normeihin, lukijan arvomaailmaan tai tunteisiin. Genette toteaa, että tekstien nimet voivat olla deskriptiivisiä, eli kuvailla itse tekstiä, tai konnotatiivisia eli kuvailla tekstejä myös muista teksteistä ja kulttuurisista yhteyksistä peräisin olevien sivumerkitysten avulla (Genette 1997, 89–91). Retoriset valinnat perustuvat haluttuun tyyliin ja olosuhteisiin, ilmaisut suunnitellaan yleisöä varten. Iso osa ohjelmien nimistä kertoo jo mistä ohjelmassa on kyse eli kuolemasta (*Tappavat suhteet* (Deadly Affairs), *Murha porukalla* (Murder Among Friends), *Tappavat synnit* (Deadly Sins), *Murha pikkukaupungissa* (Murder Comes to Town)). Usein nimissä, niin kuin kuvausteksteissäkin, korostetaan ohjelman kuvailemaa kauheutta superlatiiveilla (*Maaailman julmimmat sarjamurhaajat* (World’s Most Evil Killers), *Pahin painajaisesi* (Your Worst Nightmare), *Pahuuden ytimessä* (Most Evil)). Osa otsikoista leikittelee sanallisesti tai sisällöllisesti (*Southern Fried Homicide*, *Serial Thriller*, *Wives with Knives*). Osa nimistä taas on saippuaopperatyypisistä rakennettu (*Kenet ihmeessä nain* (Who the Hell did I Marry), *I Dated a Psycho*, *Momsters: When Moms Go Bad*). Sanavalintojen merkitys korostuu otsikoissa (Ilkka 2017,22). Myös kuvituskuvat ovat formaatteja kuvaavia (Kuva 5).

Kuva 5. *Pahin painajaisesi* vetoaa katsojaan myös ohjelman kuvituskuvalla.

Uhrin silmin: Henkilökohtaiset kokemukset

Henkilökohtaiset kokemukset ja tunteet ovat yleisölle mielenkiintoisempi tiedon tuottamisen lähtökohta kuin yleisluontoinen raportointi ja tilastotiedot (MacDonald 1998, 109-126;

Väliverrotonen 2009,194). Siksi tosi-TV:ssä tapahtumat esitetään usein yksilöiden kokemusten kautta (Hautakangas 2004, 10). Yksilön kokemuksen korostamisesta on löydettävissä tosi-TV-ilmion yhteen nivova, tärkein erilaisia formaatteja yhdistävä tekijä (Mononen 2007, 17). Hautakankaan (2014, 11–14) mukaan kyseessä on emotionaalinen realismi. Yleisesti nähdään, että dokumentaarinen kerronta rakennetaan usein ihmisten tarinoiden ympärille ja varaan (Saksala 2008, 117; Nichols 2010). Tämä toteutuu sekä asiantuntijoiden että uhrin läheisten haastatteluissa. Ilona Hongiston (2008, 9) mukaan dokumentaarisen todistamisen suunta muuttui 1970-luvulla yleiseltä tasolta yksityiselle ja toi samalla dokumentteihin tunnustuksellisuuden piirteitä. Tällöin niin sanotusta ”puhuva pää” -muodosta tuli korosteinen dokumenttien ilmaisukeino, jossa puhuva subjekti esitetään puolilähikuvassa tai kasvölähikuvassa antamassa todistustaan käsiteltävästä aiheesta (ks. myös Kuva 6).

Kuva 6. Tapauksia käsitelleet etsivät sekä läheiset antavat haastatteluja yleensä juuri puolilähikuvassa. Lähde: *Suomurhat*, kausi 2, jakso 10 ja *Painajainen naapurissa*, kausi 4, jakso 8 (alh.).

Koska tapaukset ovat aina järkyttäviä, ei ole yllättävää, että true crime -formaateissa uhrien läheiset kertovat itkuisina ja yleisesti tunteiden vallassa kokemuksiaan (Kuva 7). Jos taas uhri on jäänyt henkiin, hän kertoo karmaisevasta kohtalostaan katsojalle näissä haastatteluosuuksissa.

Kuva 7. Itkuisia ja tunteikkaita läheisten haastatteluja löytyy lähes jokaisesta formaatista. Lähde: *Suomurhat*, kausi 2, jakso 2 (ylh.) ja *The Perfect Murder*, kausi 1, jakso 1 (alh.).

Tämä on totta

Dokumentaarisella puheella voi nähdä olevan kytköksiä esimerkiksi retoriikkaan vakuuttamisen ja suostuttelun keinona (Hongisto 2006, 50). Retoriset valinnat ovatkin keskeisiä dokumentin konstruktivistisessä käsittämässä, koska niiden avulla katsoja voidaan kutsua mukaan dokumentin todellisuuden tuottamiseen ja toisaalta saada tämä uskomaan sen totuudellisuuteen (ks. esim. Saksala 2008, 21; Nichols 2010, 79). Kommentaari on tärkeä osa dokumentaarista

esittämistapaa ja sen tehtävä on ohjata katsomista ja tulkintaa. (esim. Nichols 2001, 13). Perinteinen ja vallitseva kommentoinnin keino on niin sanottu ”jumalan ääni” (Voice of God). Tällöin katsoja kuulee anonyymien äänen kommentoivan tapahtumia, mutta itse puhuja jää näkymättömäksi. Toinen mahdollinen kommentoinnin keino on niin sanotun auktoriteetin äänen (Voice of Authority) käyttäminen, jolloin kommentaattori on paitsi kuultavissa, myös nähtävissä. (Nichols 2001, 13; Junko 2014, 24.) Voice over myös liittyy erillisiä kuvia ja tilanteita toisiinsa ja luo juonelle koherenssia (Junko 2014, 24). Voice overista seuraava puheen taso on aineistoni dokumenteissa asiantuntijapuhe, jolla esimerkiksi etsivät, kuolemansyyttäjät ja lakimiehet selittävät henkirikoksen tapahtumia.

Televisiiodokumenteissa puhutaan usein myös juontajasta tai spiikkaajasta ja spiikistä. Spiikin tehtävä on – kertojan tavoin – kuljettaa dokumentin tarinaa eteenpäin. Spiikkaaja voi taustoittaa, selittää, rakentaa kausaalisuhteita tai vaikkapa tiivistää. (Junko 2014, 24.) On myös mahdollista tehdä ero dokumenttielokuvien kertojan ja television dokumenttiohjelmien spiikkaajan tiedon tasojen välillä: spiikkaaja välittää ensisijaisesti tietoa, hänellä ei ole sellaista tunnesidettä ohjelman aihepiiriin kuin kertojalla. Spiikkaaja välittääkin usein niin sanottua kovaa faktaa, kun taas kertojan tehtävä on tunnefaktan välittäminen. (Saksala 2008, 126.) On siis huomioitava, että erilaiset valinnat kertojaratkaisujen suhteen ovat tai niiden on tarkoitus olla merkityksellisiä koko dokumentin ja sen välittämien merkitysten kannalta (esim. Saksala 2008, 120). True crime -formaateissa esiintyy kumpaakin. Esimerkiksi *Tappavat synnit* -formaatissa (Deadly Sins) on erityisen tiukka ja moralistinen juontaja, joka välispiikkaa jaksoissa. Jaksot ovat myös aina kuvattu kirkossa, syntisen teeman mukaisesti (Kuva 8). Kertojaani ei kuitenkaan ole hänen eikä puheentyyli yhtä moralisoituneesti väritynyt. Kertoja kertoo ennemminkin, mitä on tapahtunut tai tapahtumassa.

Kuva

8. *Tappavat synnit* -formaatin tiukka ja moralistinen juontaja on myös aina kuvattuna kirkossa, syntisen teeman mukaisesti.

Dokumenteissa esiintyy monenlaisia henkilöitä eri rooleissa kuten asiantuntijoita, asianosaisia eli ”case-henkilöitä”, näyttelijöitä (esim. dramatisoiduissa kohtauksissa), juontaja, joka näkyy kuvassa sekä ulkopuolinen spiikkaaja (televisiondokumenteissa) tai kertoja (luovassa dokumentissa) (Saksala 2008, 117). True crime -formaateissa esiintyy kaksi Saksalankin (2008) tunnistamaa puheen ja tiedon tasoa: kovan faktan taso, jolla asiantuntijat ja viranomaiset kertovat itse tiedon ja toisaalta päähenkilöiden välittämän tunnetiedon taso, joka kuitenkin on yhtä totta kuin kovan faktan taso (ks. esim. Saksala 2008, 22). Tunnetieto sijoittuukin eräänlaisen kokemuksellisen asiantuntijuuden tasolle. (Junko 2014, 32)

Dokumenteissa – niin myös true crime -formaateissa – tyypillinen autenttisuuden luomisen keino on arkistomateriaalin käyttö (Campbell 2000, 148). Formaattit hyödyntävät niin aitoja kuvia ja videoita rikospaikalta, kuin kuvia murhavälineistä, hätäpuhelunauhoitteita sekä mahdollisia oikeudenkäyntimateriaaleja (Kuva 9).

Kuva 9. Alla olevissa kuvissa käytetään autenttista tutkimusmateriaalia – niin valvontakamerakuvaa kuin kuulustelutilannetallennetta. Lähde: *Kadonneet*, kausi 3, jaksot 7 (ylh.) ja *Murha porukalla*, kausi 1, jaksot 5 (alh.).

Dokudraamalle tyypillisesti ohjelmissa esiintyy sekä näyteltyjä kohtauksia, rekonstruoituja tilanteita että aitoja tapahtumia. Osa pohjaa enemmän näyttelijöihin, toinen enemmän omaisten haastatteluihin ja asiatodisteisiin. Näytellyimmissä formaateissa esimerkiksi kuolinsyyn tutkijan haastattelut toteutetaan näytellysti ruumishuoneella (Kuva 10).

Kuva 10. True crime-formaateissa ruumiit tutkitaan näytellysti ruumishuoneella ja laboratoriotutkimukset laboratoriossa. Lähde: *Kadonneet*, kausi 3, jaksot 7 (ylh.) ja *The Perfect Murder*, kausi 1, jaksot 1.

Oikeita, tapauskohtaisia asiantuntijoita – esimerkiksi rikostutkijoita – haastatellaan aina asiaan kuuluvat puvut päällä, jolloin korostuu, että kyseessä on uskottava henkilön näkemys ja kokemus (Kuva 11).

Kuva 11. Poliisivoimien erilaiset symbolit (esim. liput ja tunnukset) esitetään huomiota herättävällä tavalla seinällä haastateltavien takana. Ne ovat siellä vakuuttamassa haastateltavien aitoudesta. Lähde: *Tappavat suhteet*, kausi 1, jakso 10 (ylh.) ja *Painajainen naapurissa*, kausi 4, jakso 8 (alh.).

Rikospaikkatutkinta sekä etsivien aivoriihi pyritään myös rakentamaan niin realistiseksi kuin televisio/elokuvamaailman konventioita (esim. *C.S.I.*) noudattaviksi (Kuva 12). Tämä on se visuaalinen tapa, johon katsojat ovat fiktiivisten rikossarjojen osalta jo tottuneet.

Kuva 12.

Lähde: *Murha porukalla*, kausi 1, jaksot 5 (ylh.) ja *Suomurhat*, kausi 2, jaksot 8 (alh.).

Taustatarinat ovat lähes aina näyteltyjä, jolloin katsoja seuraa näytelmää ns. ulkopuolisen silmin. Kuriositeettina mainittakoon *Särkyneet sydämet* (Heartbreakers), jossa niin murhaaja kuin uhrikin kohdistavat katseensa ja sanansa suoraan kameralle kesken näyttelemisen. *Särkyneet sydämet* on muita true crime -formaatteja enemmän käsikirjoitettu, ja se hyödyntää osin tunnettujakin näyttelijöitä. Sarjassa näyttelevä Kevin Sorbo on kuvannut formaattia seuraavasti: ”Se on dokumenttityylinen ohjelma, erikoisuutena se, että me näyttelijät puhumme kohtausten välillä kameralle siitä, mitä he (uhrit) ovat käymässä läpi.”[6] Samoin formaatissa *Näin minut murhattiin* (I Was Murdered)[7] puheenvuoro annetaan murhatulle näyttelijän kautta, ja hän puhuu kohtalostaan suoraan kameralle.

Eksplisiittinen väkivalta

Aivan kuten esimerkiksi elokuvien raiskauskohtauksissa myös true crime -formaateissa pyritään yleensä jäljittelemään realismia – tai pikemminkin yleistä konsensusta siitä, millainen on realistinen henkirikos. (ks. Nummela 2014, 24) (Kuva 13.)

Kuva 13. Uhrin ruumis pyritään asemoimaan mahdollisimman realistisesti, mutta samaan aikaan puhuttelevasti ja tietyllä järkyttävyyden twistillä. Lähde: *Murha porukalla*, kausi 1, jaksot 5 (ylh.) ja *Suomurhat*, kausi 2, jaksot 8 (alh.).

Erikoistehosteet, hidastukset, symboliikka, takaumat sekä musiikin käyttö ovat formaattikohtaisesti esillä. Pääosin tarinankerronta on puoliksi sekä dokumentaarista (tapahtuu parhaillaan, totena) että elokuvan konventioita (rekonstruktioit näyttelyinä) hyödyntäviä. Näkökulmakuva käytetään enimmäkseen uhrin, harvemmin tekijän, näkökulmasta. (Kuva 14.)

Kuva 14. Murhaaja on hiipinyt nukkuvan uhrin päälle, ja tämä on näkymä, kun hän avaa silmänsä.
Lähde: *Suomurhat*, kausi 4, jakso 6.

Kohtausten kuvakulmat, kamerasijoittelu ja leikkaus ovat useimmiten toteutettu palvelemaan kerronnallisesti joko uhrin subjektiivista näkökulmaa, tai neutraalia sivustaseuraajan todistusta (Nummela 2014, 24.) Vastaavia keinoja käytetään myös true crime-formaateissa. Itse kuolemat näytetään usein ns. karpäsenä katossa- näkökulmasta, joskus kuolema esimerkiksi puukotus kuvataan uhrin silmin. Iso osa ohjelmista seuraa murhaajaa ja tilanteen eskaloitumista henkirikokseksi. Tämä kuvastaa uhrin haavoittuvuutta sekä murhaajan saalistamista. Aiemmin mainittua henkilökeskeisyyttä dokumenttien kuvauksessa dominoivat lähikuvat ja etenkin lähikuvat kasvoista (Junko 2014, 19.) True crime -formaateissa lähikuvat uhrien kasvoista (Kuva 15) ovat tärkeässä roolissa ja ne kutsuvat tuntemaan empatiaa, todistamaan uhrin tuskaa (Hoffman 2009; Kobach & Weaver 2012.)

Kuva 15. Osa ohjelmista näyttää tarkasti, kun elämä kaikkooa uhrin silmistä. Lähde: *Kaunotarmurhat*, kausi 1, jaks 2.

Väkivaltaa kuvatessa käytetään nopeaa leikkausrytmiä, kaoottista käsivarakuvausta, lähikuvia ja vääristynyttä äänimaailmaa (ks. Nummela 2014, 25). Seksuaalisen väkivallan estetiikkaa käsitelleen Nummelan (2014, 25) mukaan näitä keinoja käytetään korostamaan joko uhrin kokemaa subjektiiivista pelkoa ja tuskaa, tai väkivallantekijöiden eläimellistä himoa. Eksplisiittisten yksityiskohtien – väkivalta uhria kohtaan, uhrin kauhu, veri, lyönnit, puukon iskut, uhka – korostunut esittely saattaa aiheuttaa katsojassa karvoja nostattavia tunteita, joissakin jopa seksuaalista reaktiota.

Niin kutsuttu off-screen -väkivalta tapahtuu kuvarajauksen ulkopuolella, mutta yleisö kuulee sen ääniraidalla. Se on tehokas tehokeino, jossa katsoja ikään kuin pakotetaan avuttoman sivustaseuraajan/todistajan rooliin. Tämä stimuloi katsojan omaa mielikuvitusta, jolloin kohtauksesta voidaan saada katselukokemuksena ahdistavampi, kuin näyttämällä graafista väkivaltaa kuvassa (Nummela 2014, 25.) Joissakin formaateissa väkivaltaa ei näytetä täysin suorasti (esimerkiksi toistuvat puukoniskut) vaan väkivallan teot tapahtuvat taustalla eli puukoniskut näkyvät esimerkiksi varjoina seinällä. Tämä tietysti jättää kauheuden katsojan mielikuvituksen varaan. Off screen -väkivaltaa käytetään usein, jos kyseessä oleva uhri on lapsi tai ruumiille tehdään nekrofiliaa. Samoin esimerkiksi ruumiin paloittelun annetaan ymmärtää tapahtuvan veristen suojamuovien, kylpyammeen ja sahojen ynnä muun rekvisiitan kautta (Kuva 16).

Kuva 16. Off-screen-väkivallalla katsoja pakotetaan avuttoman sivustaseuraajan rooliin.
Lähde: *Suomurhat*, kausi 2, jakso 10.

Tule mukaan – osallistavuus

Yhtenä viihteenmuotona murhatapaukset antavat meille mahdollisuuden kokea pelkoa ja kauhua kontrolloidussa ympäristössä, jossa uhka on jännittävää mutta ei todellista. Lisäksi seuraamalla televisiossa sarjamurhaajaa koskevaa tutkimusta ihmiset voivat leikkiä nojatuolietsiviä ja nähdä, pystyvätkö he selvittämään kuka syyllinen on ennen kuin poliisi saa rikoksen tekijän selville.

Ohjelmiin luonnollisesti valikoituu kaikista ihmisluonnon vastaisimmat ja järkyttävimmät tapaukset. Ohjelmat myös moralisoivat usein niin uhrien valintoja kuin toki murhaajaakin. Uhrien taustoja valotetaan, ja usein sieltä löytyviä hämäryksiä painotetaan ainakin osittain selittävinä tekijöinä esimerkiksi, jos uhrien taustalta löytyy huumeiden käyttöä tai prostituutiota (Kuva 17).

Kuva 17. Uhrien elämäntavat joutuvat aika ajoin ohjelmien keskiöön ja suurennuslasin alle.
Lähde: *Täydellinen murha*, kausi 3, jaksso 4.

Lähtökohtaisesti ohjelmat toki rakentuvat sille, että katsoja on uhrin puolella, ja tuntee sääliä häntä kohtaan (Hoffman 2009; Kobach & Weaver 2012). Katsoja voi siis osallistua tapahtumiin myös omien mielipiteidensä tasolla. Tätä kautta tarkasteltuna inhoon liittyy myös hyvin normatiivinen puoli. Näin ollen inho (kuten tunteet yleensä) onkin vahva sosiaalinen affekti. Sosiaalisen ulottuvuutensa kautta se liittyy myös moraaliarvostelmiin ja erilaisiin normeihin. (Ks. esim. Miller 1997, 2, 8.)

4.3 Katsojanautinnon rakentuminen

Väkivalta ja suuronnettomuudet ovat aina hirvittäviä, mutta suuri yleisö ei yksinkertaisesti voi katsoa muualle näytelmän jännityksen vuoksi. Jännityksestä seuraa adrenaliiniryöppy, joka taas tuottaa voimakasta, stimuloivaa ja jopa addiktoivaa vaikutusta ihmisen aivoihin (Bonn 2016.) Murhatarinoiden euforinen vaikutus ihmisen tunteisiin ja uteliaisuuteen saattaa olla samankaltaista kuin kiinnostus luonnonkatastrofeja kohtaan. Voidaan siis ajatella, että true crime -viihteen kautta ihminen pääsee turvallisesti kotisohvaltaan käsin tutustumaan ihmisyyden pimeään puoleen. Kuten aiemmin mainitsin, hirviömaisyyteen liittyy ambivalenssia, joka torjunnan ja kiellon lisäksi saa suhtautumaan hirviöön myös halulla. Hirviö onnistuu siis myös toistuvasti vetämään puoleensa. (Cohen 1996, 16; Leffler 2000, 159, 142.) Ahmedin mukaan myös inho on ambivalentti affekti. Se sisältää paitsi tarpeen vetäytyä ja torjua, myös halun katsoa tarkemmin ja mennä lähemmäs – samoin kuin hirviön hahmo (Ahmed 2004, 84; Asma 2009, 6; Miller 1997, Picart 1996, 2.) Kauheuksien katseleminen saattaa toimia myös negaationa eli ihminen voi kokea oman hyvyytensä korostuvan verratessaan itseään murhaajiin. Samoin ohjelmissa esiintyvä moraalinen arvostelu saattaa kääntyä katsojassa itsensä korottamiseen.

Mahdollinen seksuaalinen ulottuvuus eli viehättyneisyys väkivaltaan on todistettu olevan ihmisen psyykkeeseen kuuluva ominaisuus. Bryant & Zillman (1991) ovat todenneet

tutkimustensa pohjalta ihmisten reagoivan tunnesisältöihin, jotka stimuloivat kiihottuneisuutta jollakin tasolla. Seksi ja väkivalta on nähty vahvoina stimulantteina (Tannenbaum & Zillman 1975; Bryant & Zillman 1991). Samoin tosi-TV:tä usein määrittävä voyerismi eli tirkistely voi tarkoittaa yleisellä tasolla tapahtuvan tirkistelyn lisäksi henkilön hakeutumista sellaisiin tilanteisiin, joissa hän voi seksuaalista mielihyvää saaden tarkastella kohdettaan joko tämän tietäen tai tietämättä (Weissmann & Boyle 2007; Baruh 2010). Palatakseni vielä hirviötematiikkaan, myös hirviöihin suhtaudutaan seksuaalisella latauksella. Esimerkiksi vampyyrit nähdään nykypäivän populaarikulttuurissa mystisinä ja vetoavina, jopa seksuaalisina hahmoina. (Leffler 2000, 43; Klaber 2014, 2; Grady 1996, 226.) Samoin esimerkiksi sarjamurhaajat saavat heihin palavasti rakastuneilta naisilta kymmenittäin kirjeitä vankilaan, ja ovatpahan nämä rakkaustarinat aina joskus johtaneet avioliittoihinkin. Hirviölliselle halulle ja intohimolle on nykyään olemassa myös oma pornoteollisuuden muotonsa, joka on yleensä 3D-sarjakuvapohjaista materiaalia, joka kuvailee mahdollittoman ja sopimattoman seksuaalista kohtaamista (Paasonen 2017, 1). Yhteiskuntasatiiri *South Parkin* kirjoittajat Trey Parker ja Matt Stone ovat tiedostaneet tämän seksuaalisen ulottuvuuden juurikin true crime -ilmiöön liittyen tekemällä jakson vuonna 2013 nimellä ”Informative Murder Porn”, jossa *South Parkin* lapset ovat huolissaan ja yrittävät lopettaa vanhempansa katsomasta pehmopornoksi luokiteltavia true crime -formaatteja, joissa siis mässäillään henkirikosten ja eroottisten välienselvittelyjen yksityiskohdilla. Episodissa vanhemmat katsovat sarjoja saadakseen vipinää makuuhuoneeseen (Kuva 18).

Kuva 18. *South Parkin* Randy ja Sharon varustautuvat informatiivisen murhapornon katselunautintoon ja siitä seuraavaan seksuaaliseen kanssakäymiseen. Lähde: *South Park*, kausi 17, jakso 2.

Muun muassa Junko (2014) näkee erilaisissa sokkidokumenteissa yhtymäkohtia 1800-luvun friikkisirkuksiin, joissa vetonauloina toimivat pahasti epämuodostuneet tai ulkonäöltään muuten poikkeavat ihmiset (Asma 2009, 7; Junko 2015). Tiivistäen true crime -formaattien viehätys

perustuukin niiden tarjoamaan mahdollisuuteen katsoa vierasta, inhottavaa ja kiehtovaa pelkäämättä, että jää kiinni katseensa kohteelle (ks. Junko 2014, 55). True crime -formaattien seuraaminen saatetaan kokea häpeälliseksi, ja tähän nautintoon liittyvät eettiset ongelmat, kuten friikkisirkustenkin kohdalla aikoinaan. Tällöin puhutaan guilty pleasure -ilmiöstä. Erityisesti kulttuuriasiantuntijoina itseään pitävät näkevät nykypäivän halpatuotannon provokatiiviset ohjelmamuodot roskana, mutta saattavat silti seurata niitä ja saada siitä katselunautintoa – ja vastaavasti kokea siitä häpeää. (Baruh 2010; Bagdasarov 2010.) Osa katsojista saattaa seurata ohjelmia ironisesta näkökulmasta eli juuri siksi, että ne ovat niin ”huonoja”, että niille voi esimerkiksi nauraa (McCoy & Scarborough 2014). Tällöin nautinto syntyy ns. viha-rakkaus-suhteen (niin kutsuttu hate-watching) kautta. Tällöin häpeä ei ole niin isossa roolissa, sillä katsoja tavallaan asemoi itsensä ”roskan” yläpuolelle – ”tiedän, että tämä on laadutonta, siksi juuri seuraankin sitä”. Tässä on jälleen myös viittaus siihen, että katsoja tavallaan kokee paremmuutta koko sarjaa kohtaan sekä todennäköisesti sarjassa esiintyviä kohtaan. Tämä lienee selkeintä erilaisten tosi-TV-formaattien, joissa korostuvat esimerkiksi osallistujien promiskuiteetti ja törttöily alkoholin voimalla, kohdalla. Tällöin katselunautinto tulee Leachin (2003) mukaan lähelle vahingoniloa, jolloin sarjan ääressä viihtyminen pohjaa tyytyväisyyteen siitä, että pääsee seuraamaan toisen ihmisen ongelmia, epäonnistumisia ja nöyryytystä. Tällöin voidaan puhua jopa ilkeyden nautinnosta (malicious pleasure, Leach et al. 2003). Joka tapauksessa guilty pleasure ja sen eri muotojen tuoma nautinto näkyy Suomessakin kyseisten ohjelmien suhteellisen korkeissa katsojaluvuissa (ks. esim. [Suomalainen televisiotarjonta 2014](#)).

Televisioilmaisuus mahdollistaa kohteen katsomisen ajallisen ja paikallisen etäisyyden päästä, vailla todellista kosketusta katseen kohteisiin. True crime -formaattit mahdollistavat pääsyn todistamaan jotakin kammottavaa (joka on totta), jonka katsominen arkitodellisuudessa ei ole, ainakaan toivottavasti, mahdollista. Vastenmielisen ja järkyttävän katsomisen viehätyksessä perustuu osaltaan sen aiheuttamaan hallitun pelon ja inhon tunteeseen. Pelottavin aspekti lienee kuitenkin se, että kuka tahansa meistä saattaa olla hirviö, koska meillä jokaisella on pimeä puolemmme.

5 Lopuksi

Artikkelissa käsiteltiin true crime -formaatteja ja niiden sisältöjä inhottavuuden ja provokatiivisuuden näkökulmista. Esittelin formaattien yleisimpiä esiintymismuotoja lähiluvun ja sisällönanalyysin kautta. Ohjelmat analysoitiin ja kategorisoitiin niiden 1) nimen, 2) kuvaustekstien ja 3) ohjelmasisällön tasoilla. Artikkelissä esittelin erilaiset teemat ja tavat, joille ohjelmat ja niiden provokatiivisuus ja inhottavuus rakentuvat sekä kunkin kategorian ominaispiirteet. Artikkelissä sivuttiin myös ohjelmien antia mahdollisen, syyllisyyttä herättävän katselunautinnon (guilty pleasure) ja motiivin näkökulmista. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen siitä, *millaisia ovat true crime -formaattien toistuvat pääteemat ja konventiot*, voidaan vastata kategorisoimalla formaattien teemat toistuvien piirteiden pohjalta. True crime -formaattien kantavat osa-alueet ovat: intohimo ja seksuaalisuus, avioliitto, perhe ja ystävät, sarjamurhaajat, katoaminen, spesifit teemat, sukupuoli, kauhu ja painajainen sekä talk show-/makaasiiniohjelmat.

Toiseen tutkimuskysymykseen, *miten true crime -formaattit kutsuvat katsojan katsomaan provokatiivisuuden ja inhottavuuden näkökulmista*, voidaan vastata kategorisoimalla yleisimmät tavat, joilla formaattit operoivat. 1) Pakko katsoa: ohjelmaformaattit kuvataan jo nimi- ja otsikkotasolla provosoiviksi ja esimerkiksi poikkeuksellisen järkyttäviksi. Samoin

ohjelmakuvausten tasolla käytetään superlatiiveja ja värikästä kieltä kuvaamaan erityisen shokeeraavaa materiaalia. 2) Uhrin silmin: formaatit kuvastavat tapahtumia erityisen vetoavasti kuvaamalla tapahtumia erityisesti uhrin ja hänen läheistensä näkökulmista. Tarinoista tehdään henkilökohtaisia. Tämä toteutuu esimerkiksi haastattelukuvakulmien myötä läheisten kärsimysten ja tunteiden esittämisessä. 3) Tämä on totta: formaatit pyrkivät korostamaan, että tämä on tapahtunut jollekin oikeasti (se voisi tapahtua siis sinullekin?). Tätä varten hyödynnetään aitoja rikospaikkakuvia tai kuulustelunauhoitteita. Toisaalta myös tapa rakentaa narratiivia näytellyn kautta tukee sitä, että näytellyt osuudet pyritään kuvamaan mahdollisimman realistisiksi. Ja toisaalta kuitenkin vastaamaan elokuvakerronnan konventioita. 4) Eksplisiittinen väkivalta: formaatit korostavat mielellään verisiä yksityiskohtia erityisesti näyteltyjen osuuskien osalta. Tätä tukevat niin kamerakulmavalinnat kuin leikkauskin. 5) Osallistavuus: formaatit kutsuvat katsojansa myös ratkaisemaan henkirikoksia tiputtelemalla vihjeitä ja todisteita ohjelman edetessä. Usein formaatit pitävät sisällään myös yllättäviä käänteitä, jolloin näitä ennakoineet nojatuolisalopoliisit voivat tuntea ylpeyttä päättelykyvyistään.

Kolmas tutkimuskysymys, *mihin katselukokemuksen (kielletty) nautinto mahdollisesti perustuu*, voidaan todeta, että true crime -katselunautinto voi pohjata uteliaisuuteen, järkytykseen, jolloin katsoja ei yksinkertaisesti voi katsoa muualle näytelmän jännityksen vuoksi. Voidaan siis ajatella, että true crime -viihteen kautta ihminen pääsee turvallisesti kotisohvaltaan käsin tutustumaan ihmisyyden pimeään puoleen. Järkyttävien asioiden katseleminen saattaa toimia myös negaationa eli ihminen voi kokea oman hyvytensä korostuvan verratessaan itseään murhaajiin. Katselu ja siitä nauttiminen saattaa myös aiheuttaa häpeää, jolloin puhutaan termistä guilty pleasure – kielletty nautinto. Tässä on yhtymäkohtia kaiken erilaisuuden tirkistelyn tuottamaan häpeään. Osa katsojista saattaa seurata ohjelmia ironisesta näkökulmasta eli tällöin nautinto syntyy ns. viha-rakkaus -suhteesta (hate-watching) ohjelmaan. Yksi mahdollisuus on myös se, että ihminen kokee seksuaalista mielihyvää ohjelmien tarjoamaa väkivaltaa ja uhrin epätoivoa kohtaan. True crime -formaattien viehäytys perustuu niiden tarjoamaan mahdollisuuteen katsoa vierasta, inhottavaa ja kiehtovaa pelkäämättä, että jää kiinni katseensa kohteelle (ks. Junko 2014, 55).

Usein vihan ja ällötyksen tunteet kohdistuvat murhaajiin, ei tuotantoon, jotka kuitenkin hyödyntävät yksityishenkilöiden tuskaa. Eksploitaatio on kuitenkin jo tiedostettu. Sekä läheisten kokema tuska että murhan yksityiskohdat käsitellään julkisesti televisiossa. [8] Vanhanen (2010, 106) huomauttaakin, että katastrofitapauksissa lehdet ja muu media helposti ylittävät rajan, ja tunkevat liian lähelle ihmisten yksityistä aluetta. Hän toteaaakin: ”Median ja kuvajournalistien rikkoessa intiimin reviiirin uutisoinnista tulee surupornoa.”

Todellisilla henkirikoksilla järkyttäminen ja väkivaltaisilla kuolemilla ratsastaminen ei kuitenkaan nykypäivän televisiotarjonnassa rajoitu pelkästään true crime -formaatteihin. Tietty kuolemalla leikittelevä retoriikka läpileikkaa tv-ohjelmia laajemminkin. (Tuomi 2018, 156.) Esimerkkinä vaikkapa ohjelmat, jotka kuvaavat katastrofeja sekä onnettomuuksia, joissa kuolee paljon ihmisiä. Samoin tiettyjen teemojen tosi-TV-ohjelmia leimaa otsikoinnin ja kuvailun tasolla kuoleman tai ainakin sen vaaran korostaminen (esim. *Vaarallisilla vesillä* (Deadliest catch), *Maailman vaarallisimmat tiet* (World’s Most Dangerous Roads)). Usein ohjelmissa myös korostetaan, että tähän ja tähän on kuollut ihmisiä, tämä on vaarallista. Esimerkiksi Himalajalla kuvatusta *Huippujengi*-ohjelmasta uutisoitiin koko ajan, että osallistujien hengenlähtö oli potentiaalisesti lähellä. [9]

Junko (2014, 24) tiivistää, että sokeeraavien dokumenttien esiinmarssin vuosituhannen vaihteessa voi katsoa liittyvän yleisempään televisiosisältöjen muuttumiseen paitsi ylettömämpään suuntaan (extreme television) myös keskittymiseen yhä enemmän ”todelliseen” elämään ja ihmisiin. Extreme-sisältöjen lisääntyminen on puolestaan vahvassa yhteydessä jo aiemmin esiin nostamaani provokatiivisen televisiotuotannon ilmiöön (Tuomi 2018, 157). Miten on siis käymässä lineaariselle broadcast-sisällölle, kun markkinoitujen laatusarjojen sanotaan siirtyvän maksullisten palveluiden, kuten ViaPlayn tai Netflixin taakse? Mielestäni pitkään povattua television niin kutsuttua kuolinkamppailua ei välttämättä käydäkään sen jakelukanavien muutoksissa vaan sisällöissä.

Melkeinpä epätoivoinen katsojien kalastelu näkyy toistuvasti televisiosisällöissä ja herättää myös paljon kannanottoja. Pirkko Aalto kirjoitti Satakunnan Kansassa (6.1.2018) Nelosen tulevasta tosi-TV-formaatista, jossa tarkoitus on, että tuntemattomat ihmiset hankkivat lapsen keskenään. Ajatus syntymättömän vauvan hyödyntämisestä osana TV-ohjelmaa on herättänyt vastustusta jopa kansalaisadressin muodossa. Keskustelun myötä määritellään jälleen yhteiskunnassa vallalla olevia normatiivisia arvoja sekä rajoja. Aalto alleviivasi tuotantoyhtiöiden ja kanavien vastuuta. Tämä on totta, media ei ainoastaan vastaa ihmisten tarpeisiin vaan usein myös tuottaa niitä. Vastuukysymys on kuitenkin monitahoinen. Mielenkiintoisen, paikoin pelottavankin näkökulman tähän tuovat yksittäisten ihmisten tuottamat sisällöt erilaisissa videojakopalveluissa. Uteliaisuus on ihmiselle ominaista. Joskus sitä määrittää makaaberin halu pysähtyä auto-onnettomuuden tapahtumapaikalle, toiveena nähdä edes pisara verta tai rypistynyttä peltiä. Kokemuksen ikuistaminen on tätä päivää, ja YouTubesta sekä muista kanavista (esimerkiksi Vimeo, Snapchat) löytyykin jos jonkinlaista ”kansalais-onnettomuusaineistoa”.

Joulukuussa 2017 uutisoitiin suomalaisesta tiepalvelumiehestä, joka ei ollut uskoa näkemäänsä kuolonkolaripaikalla. Hän kertoi useista ohikulkijoista, jotka pysähtelivät autolla raivausalueelle ja kuvasivat kännyköillä ja tableteilla videota onnettomuudesta. Tapahtui kuitenkin jotakin vielä tavanomaista härskimpää. Kännykällä kuvannut mieshenkilö oli pyytänyt omaisia poseeraamaan kolariauton edessä. Miksi? Saadakseen paremman kuvan. Käyttäytymistieteiden puolellahan on todistettu, että altistuminen väkivallan katselulla turruttaa katsojansa aidon ja oikean väkivallan kohdalla (ks. Bryant & Zillman 121). Tämänkaltaisen tosi-TV-tuotanto on osaltaan yksilön käsissä eikä sitä kyetä valvomaan systemaattisesti, se ei tunne ennakkosensuuria. Kun tallentamiseen ja live-tilan suoratoistoon soveltuvat välineet ja yhteydet ovat kaikkien saatavilla, yhä useampi voi halutessaan kuvata oman ’onnettomuusvideonsa’. Tällainen ikävä ilmiö toistui myös Turun terroristi-iskun yhteydessä elokuussa 2017, jolloin uutisoitiin, että osa ihmisistä reagoi dramaattisiin tapahtumiin kaupparilla kuvaamalla ja videoimalla käynnissä ollutta väkivaltaa. Tällöin true crime -ilmiö tuleekin jo ikävällä tavalla näkyviin ja lähemmäs kotisohvaa. Videopalvelut eivät sinällään ole itse ongelma, vaan sisällöntuottaja. Jokaisen olisi siis syytä miettiä hyvän maun mukaisia pelisääntöjä. Myös media-yhtiöiden ja TV-kanavien, vaikkapa juuri syntymättömän lapsen ”hyväksikäyttöä” koskien, viitaten siis tulevaan formaattiin.

Bertolt Brechtii mukailien ”kullakin ajalla on omat viihteen muotonsa”. Paljon ajastaan kertoo paradoksaalisesti juuri se kaikkein puhtain, turhimmalta näyttävä viihde – vaikkapa sitten true crime -formaattit. Sitä voi sitten miettiä, mitä se meistä kertoo ja kuinka paljon olemme – syystä tai toisesta – jo turtuneet?

Lähteet

Kaikki linkit tarkistettu 8.10.2018.

Aineisto

Kaikki käsitellyt/katsotut true crime -formaatit aakkosjärjestyksessä:

A Crime to Remember (Investigation Discovery, 2013-)

A Stranger in my Home (Investigation Discovery, 2013-)

Alaska: Ice Cold Killers (Investigation Discovery, 2012-)

Bad Blood (Investigation Discovery, 2015-)

Beauty Queen Murders/ *Kaunotarmurhat* (Investigation Discovery, 2013-)

Blood Relatives/*Verisukulaisia* (Investigation Discovery, 2012-)

Crimes of Passion/*Intohimon uhrin* (TV4, 2013-)

Dates from Hell/*Treffit helvetistä* (Investigation Discovery, 2012-)

Deadline Crime with Tamron Hall/ *Tamron Hallin rikostutkimukset* (Investigation Discovery, 2013-)

Deadly Affairs/*Tappavat suhteet* (Investigation Discovery, 2012-)

Deadly Sins/*Tappavat synnit* (Investigation Discovery, 2012-)

Deadly Women/*Naismurhaajat* (Discovery Channel/Investigation Discovery, 2005-)

Disappeared/*Kadonneet* (Investigation Discovery, 2009-)

Evil Kin/*Pahuuden perintö* (Investigation Discovery, 2013-)

Evil Stepmothers/*Pahat äitipuolet* (Investigation Discovery, 2016-)

Facing Evil with Candice DeLong (Investigation Discovery, 2010-2014)

Fatal Encounters/*Kohtalokkaat valinnat* (Investigation Discovery, 2012-)

Fatal Vows (Investigation Discovery, 2012-)

Gone (Investigation Discovery, 2017-)

Heartbreakers/*Särkyneet sydämet* (Investigation Discovery, 2014-)

House of Horrors: Kidnapped/ *Siepatut* (Investigation Discovery, 2014-)

How (Not) to Kill Your Husband (Investigation Discovery, 2014-)

I Dated a Psycho (Lifetime Movies, 2014-)

I Was Murdered (Stolen Voices, Buried Secrets)/*Näin minut murhattiin* (Investigation Discovery, 2013-)

Inside the Mind of a Serial Killer (Netflix, 2015-)

Killer Women with Piers Morgan/*Tappajanaiset* (ITV/Netflix, 2016-)

Killing Fields (Investigation Discovery, 2016-)

Let's Kill Mom (Investigation Discovery, 2015)

Momsters: When Moms Go Bad (Investigation Discovery, 2014-)

Most Evil/*Pahuuden ytimessä* (Investigation Discovery, 2006-2015)

Murder Among Friends/*Murha porukalla* (Investigation Discovery, 2016-2017)

Murder Comes to Town/*Murha pikkukaupungissa* (Investigation Discovery, 2014-)

Murder Online (Investigation Discovery, 2017-)

Nightmare Next Door/*Painajainen naapurissa* (Investigation Discovery, 2011-)

Obsession: Dark Desires/*Piinaava pakkomielle* (Investigation Discovery, 2014-)

On the Case with Paula Zahn/*Paula Zahn ja murhien motiivit* (Investigation Discovery, 2009-)

Pretty Bad Girls (Investigation Discovery, 2012-)

Scorned: Love Kills/*Tappava rakkaus* (Investigation Discovery, 2012-2016)

Serial Thriller: Angel of Decay – Ted Bundy (Investigation Discovery, 2015-)

Southern Fried Homicide/*Murha etelän idyllissä* (Investigation Discovery, 2014-)

Stalked: Someone's Watching (Investigation Discovery, 2011-)

Surviving Evil/*Pahasta pelastuneet* (Investigation Discovery, 2013-)

Swamp Murders/*Suomurhat* (Investigation Discovery, 2013-)

The 1980s: The Deadliest Decade (Investigation Discovery, 2016-)

The Unsolved (USA Network, 2018)

True Crime with Aphrodite Jones/*Aphrodite Jones ja kuuluisat rikokset* (Investigation Discovery, 2010-)

Who the Hell/bleeb Did I Marry/*Kenet ihmeessä nain?* (Investigation Discovery, 2010-)

Wives with Knives (Investigation Discovery, 2012-)

World's Most Evil Killers/*Maailman julmimmat sarjamurhaajat* (CBS Reality, 2018)

Your Worst Nightmare/*Pahin painajaisesi* (Investigation Discovery, 2014-)

Kategorioiden lähiluetut esimerkkijaksot:

Kategoria 1: *Deadly Affairs*, vuodesta 2012, Investigation Discovery. Kausi 1, jakso 10. "Love Thy Neighbor"

Kategoria 2: *Nightmare Next Door*, vuodesta 2011, Investigation Discovery. Kausi 4, jakso 8. "New England nightmare"

Kategoria 3: (*Britains*) *Worlds Most Evil Killers*, vuodesta 2017, Fii. Kausi 1, jakso 2. "Peter Sutcliffe"

Kategoria 4: *Disappeared*, vuodesta 2009, Investigation Discovery. Kausi 3, jakso 7. "See No Evil: Dead on Reflection"

Kategoria 5: *Swamp Murders*, vuodesta 2013, Investigation Discovery. Kausi 2, jakso 10. "Murky Affairs"

Kategoria 6: *Deadly Women*, vuodesta 2005, Investigation Discovery. Kausi 10, jakso 4. "Cling 'Til Death"

Kategoria 7: *Your Worst Nightmare*, vuodesta 2014, Investigation Discovery. Kausi 4, jakso 8. "He's coming for me"

Kategoria 8: *On the Case with Paula Zahn*, vuodesta 2009, Investigation Discovery. Kausi 13, jakso 9. "Mixed signals"

Verkkosivut ja -palvelut

Investigation Discovery, <https://www.investigationdiscovery.com/>.

Suomalainen televisiotarjonta 2015. Liikenne- ja viestintäministeriö. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78394/Julkaisu_10-2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Telkku, telkku.com.

Telsu, telsu.com.

Lehtiartikkelit

Aalto, Pirkko. "Nelosen uusi tosi-TV -sarja: Nyt rahastetaan jo syntymättömilläkin", *Satakunnan Kansa* 6.1.2018. <https://www.satakunnankansa.fi/mielipide/nelosen-uusi-tosi-TV-sarja-nyt-rahastetaan-jo-syntymattomillakin-200639341/>.

Bonn, Scott. "Why We Are Drawn to True Crime Shows", *Time* 8.1. 2016. <http://time.com/4172673/true-crime-allure/>.

Lewin, Gary. "Soap-star 'Heartbreakers' re-enact real stories", *USA Today* 9.7.2014. <https://www.usatoday.com/story/life/tv/2014/07/09/heartbreakers-investigation-discovery-kevin-sorbo-christopher-knight-nicole-eggert/12415355/>.

Ståhlström, Oona. ”Suomen vaarallisin reality MTV3-kanavalle – lääkäri paljastaa riskit”, *MTV* 10.11.2015, <https://www.mtv.fi/viihde/ohjelmat/huippujengi/uutiset/artikkeli/suomen-vaarallisin-reality-mtv3-kanavalle-laakari-paljastaa-riskit/5550234#gs.yISBn7Y>.

Uotinen, Jenni. ”Huippujengissä jo vakavia tilanteita: Lolaa lääkitään hengitysvaikeuksien vuoksi”, *Iltalehti* 13.3.2016. https://www.iltalehti.fi/viihde/2016031121252584_vi.shtml.

Tutkimuskirjallisuus

Ahmed, Sara. 2004. *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Alasuutari, Pertti. 1999. *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti. 1996. ”Television as a Moral Issue”. Teoksessa *The Construction of the Viewer: Media Ethnography and the Anthropology of Audiences*, toimittaneet Peter L. Crawford ja Sigurnon B. Hafsteinsson. Højbjerg, Tanska: Intervention Press.

Arjoranta, Jonne, Irma Hirsjärvi, Urpo Kovala, Tuija Saresma ja Maria Ruotsalainen. 2017. ”Turvetta tupaan: faktat, valheet ja affektiivinen vastaanotto Turveinfo-mainoskampanjassa”. *Media ja viestintä*, 40 (3-4), 76-99. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/67795>.

Aslama, Minna ja Mervi Pantti. 2012. ”Talking alone: reality TV, emotions and authenticity”. *European Journal of Cultural Studies*. 9(2), 167–184.

Asma, Stephen T. 2009. *On Monsters: An Unnatural History of Our Worst Fears*. New York: Oxford University Press.

Bagdasarov, Zhanna, Kathy Greene, Smita Banerjee, Marina Krcmar, Itzhak Yanovitzky ja Dovile Ruginyte. 2010. ”I am what I watch: Voyeurism, sensation seeking, and television viewing patterns”. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 54: 299–315.

Bartsch, Anne. 2012. ”Emotional gratification in entertainment experience. Why viewers of movies and television series find it rewarding to experience emotions”. *Media Psychology*, 15, 267–302.

Baruh, Lemi. 2010. ”Mediated voyeurism and the guilty pleasure of consuming reality television”. *Media Psychology*, 13(3): 201–221.

Brown, Darrin, Sharon Lauricella, Aziz Douai ja Arshia Zaidi. 2012. ”Consuming television crime drama: A uses and gratifications approach”. *American Communication Journal*, 14, 47–61.

Bryant Jennings ja Dolf Zillman. 1991. *Responding to the Screen: Reception and Reaction Processes*. Hillsdale, N.J.: L. Erlbaum Associates, 407 p.

Bunton, Kristie and Wyatt Wendy. 2012. *The ethics of reality TV*. Bloomsbury Academic.

Campbell, Vincent. 2000. ”You either believe it or you don’t: Television Documentary and Pseudo-science”. Teoksessa *From Grierson to the Docu-Soap: Breaking the Boundaries*, toimittaneet John Izod, Richard Kilborn, Richard ja Matthew Hibberd, 145–157. Luton: University of Luton Press.

- Chion, Michel. 1994. *Audiovision, Sound on screen*. New York: Columbia University Press.
- Cohen, Jeffrey Jerome. 1996. "Preface: In a Time of Monsters". Teoksessa *Monster Theory: Reading Culture*, edited by Cohen, Jeffrey Jerome. Minneapolis: University of Minnesota Press, vii – xiii.
- Clough, Patricia Ticineto ja Jean Halley. 2007. *The Affective Turn. Theorizing the Social*. Durham: Duke University Press.
- Corner, John. 1995. *Television Form and Public Address*. London: Arnold.
- Corner, John ja Alan Rosenthal. 2005. "Introduction". Teoksessa *New Challenges of Documentary*, toimittaneet Alan Rosenthal ja John Corner, 1–13. Manchester & New York: Manchester University Press.
- Creed, Barbara. 1995. "Horror and the Carnavalesque: The Bobby-monstrous". Teoksessa *Fields of Vision: Essays in Film Studies, Visual Anthropology, and Photography*, toimittaneet Leslie Devereaux ja Roger Hillman. Berkeley: University of California Press.
- Dant, Tim. 2012. *Television and the Moral Imaginary: Society through the Small Screen*. Palgrave Macmillan.
- De Jong, Wilma ja Austin Thomas. 2008. *Rethinking Documentar*. McGraw-Hill Professional Publishing.
- Deery, June. 2015. *Reality TV*. Cambridge: Polity.
- Genette, Gérard. 1997. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. New York, USA: Cambridge University Press. Alkuperäisjulkaisu 1987.
- Gergen, Kenneth. 2002. "Technology, Self and the Moral Project". In *Identity and Social change*, edited by Joseph E. Davis, New Brunswick, NJ.
- Gibbs, John. 2002. *Mise-en-scène: Film Style and Interpretation*. Chippenham: Antony Rowe Ltd.
- Grady, Frank. 1996. "Vampire Culture." Teoksessa *Monster Theory: Reading Culture*, toimittanut Jeffrey Jerome Cohen, 225–241. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Haggerty, Kevin D. 2009. "Modern serial killers". *Crime, Media, Culture* 5(2): 168–87.
- Hakala, Salli. 2009. *Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa. Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä*. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 2/2009. Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.
- Hautakangas, Mikko. 2004. "Todellisuustelevision ydin: Vertaismelodraama? Tarkastelussa Unelmien poikamies". *Lähikuva*, 1/2004. (6–23)
- Hautakangas, Mikko. 2005. "Tavikset, tunteet ja moraalitv-viihteenä: Todellisuustelevision anatomiaa". *Media & Viestintä*, 28(1).
- Hietala, Veijo. 2007. *Media ja suuret tunteet. Johdatusta 2000-luvun uusromantiikkaan*. Helsinki: BTJ Kustannus.

- Hietala, Veijo. 2017. ”Ajankuva, arvot ja asenteet tv-sarjassa Downton Abbey”. *Tieteessä Tapahtuu*, 35(3).
- Hoffner, Cynthia. 2009. ”Affective responses and exposure to frightening films: The role of empathy and different types of content”. *Communication Research Reports*, 26, 285–296.
- Hongisto, Ilona. 2006. ”Dokumentaarisuus. Todellisuuden tallentamisesta todellisuuden kohtamiseen”. Teoksessa *Mediaa käsittämässä*, toimittaneet Seija Ridell, Pasi Väliäho ja Tanja Sihvonen. Tampere: Vastapaino, 47–68.
- Hongisto, Ilona. 2008. ”Tallenteista ja taiteesta”. *Lähikuva*, 3/2008, 3–8.
- Ilkka, Liina. 2017. *Tiesitkö? Tällaisia klikkiotsikoita suomalaismediat suosivat verkossa: Lue yllättävät havainnot! Kriittinen diskurssianalyysi internetin uutispalvelimissa julkaistujen otsikoiden sisällöstä ja rakenteesta*. Institutionen för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska. Stockholms Universitetet.
- Jokinen, Kalle. 2015. *Syntinen elämysvirta eli analyysi suosittujen medioiden luetuimmista jutuista*. Pro gradu -tutkielma: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Viestintä.
- Junko, Tilda. 2014. *Friikit ruumiit ruudussa – silmäyksiä sokkidokumenttien poikkeuksellisten ruumiillisuuksien esityksiin*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto: Mediatutkimus, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos.
- Kilborn, Richard. 2003. *Staging the Real: Factual TV Programming in the Age of Big Brother*. Manchester & New York: Manchester University Press.
- Klüber, Lara. 2014. *Taming the Perfect Beast: The Monster as Romantic Hero in Contemporary Fiction*. Cleveland: Cleveland State University.
- Kobach, Matthew J., ja Andrew J. Weaver. 2012. ”Gender and empathy differences in negative reactions to fictionalized and real violent images”. *Communication Reports*, 25, 51–61.
- Koivunen, Anu. 2008. ”Affektin paluu? Tunneongelma suomalaisessa mediatutkimuksessa”. *Tiedotustutkimus*, 3/2008, 5–24.
- Kolnai, Aurel. 2004. *On Disgust*. Chicago & La Salle: Open Court.
- Krijnen, Trine. 2009. *Understanding television and morality – Integrating media studies and media psychology*. Springer-Verlag.
- Kunstman, Adi. 2012. ”Introduction: Affective Fabrics of Digital Cultures.” Teoksessa *Digital Cultures and the Politics of Emotion: Feelings, Affect, and Technological Change*, toimittaneet Athina Karatzogianni ja Adi Kunstman, 1–20. New York: Palgrave Macmillan.
- Leach, Colin, Russel Spears, Nyla R. Branscombe ja Bertjan Doosje. 2003. ”Malicious pleasure: Schadenfreude at the suffering of another group”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(5): 932–943.
- Lee-Wright, Peter. 2010. *The Documentary Handbook*. Lontoo & New York: Routledge.
- Leffler, Yvonne. 2000. *Horror as Pleasure. The Aesthetics of Horror Fiction*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

- Leino, Pia. 2005. *Toimittajan eettinen harkinta rikos- ja oikeusjournalismissa*. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.
- Lipkin, Steven N. *Real Emotional Logic: Film and Television Docudrama as Persuasive Practice*. SIU Press.
- Lucey, Paul. 1996. *Story Sense*. The McGraw-Hill Companies, Inc, USA.
- Mäkipää, Leena. 2004. 'Täällä niitä psykoja riittää' – *Ilta-Sanomien henkirikosuutisointi vuosina 1980, 1993 ja 2000*. Viestinnän pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto.
- McCoy, Charles Allan ja Roscoe C. Scarborough. 2014. "Watching 'bad' television: Ironic consumption, camp, and guilty pleasures". *Poetics* 47: 41–59.
- Miller, William Ian. 1997. *The Anatomy of Disgust*. Cambridge & Lontoo: Harvard University Press.
- Mononen, Mari-Kaisu. 2007. *Totuuden tuntomerkit. Tosi-TV:tä ja "totuus"elokuva*. Opinnäytetyö. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, viestinnän koulutusohjelma.
- Nichols, Bill. 2005. "The Voice of Documentary". Teoksessa *New Challenges of Documentary*, toimittaneet Alan Rosenthal ja John Corner. Manchester & New York: Manchester University Press.
- Nichols, Bill. 2001. "Todellisuuden ja television rajoilla". *Lähikuva*, 1/2001, (6–24).
- Niiniluoto, Ilkka. 1996. "Tunne-kollokvion avaussanat". Teoksessa *Tunteet*, toimittaneet Ilkka Niiniluoto ja Juha Räikkä. Helsinki: Yliopistopaino, 5–10.
- Norris, Pippa ja Ronald Inglehart. 2012. "Morality: Traditional Values, Sexuality, Gender Equality, and Religiosity". In *Cosmopolitan Communications Cultural Diversity in a Globalized World*, toimittaneet Pippa Norris ja Ronald Inglehart. Cambridge University Press.
- Nummela, Mari. 2014. *Raiskaus valkokankaalla – Seksuaalisen väkivallan estetiikka fiktioelokuvassa*. Opinnäytetyö, Metropolia Ammattikorkeakoulu. Elokuvan ja television koulutusohjelma.
- Oksanen, Atte ja Sari Näre. 2006. "Elämää ruudulla: tosi-TV moraalibrändinä". Teoksessa *Kasvattajan brändikirja*, toimittaneet Hanna Lehtimäki ja Juha Suoranta. Helsinki: Finn Lectura.
- Paasonen, Susanna. 2017. "The Affective and Affectless Bodies of Monster Toon Porn." Teoksessa *Sex in the Digital Age*, toimittaneet Paul Nixon ja Isabel Düsterhöft, 1–22. Farnham: Ashgate.
- Paget Derek. 1998. *No Other Way To Tell It: Dramadoc/Docudrama on Television*. Manchester University Press, Manchester.
- Picart, Caroline Joan S. 1996. "Crime and the Gothic: Sexualizing Serial Killers." *Journal of Criminal Justice and Popular Culture* 13:1–18. [https://www.albany.edu/scj/jcipc/vol13is1/Picart%20\(1\).pdf](https://www.albany.edu/scj/jcipc/vol13is1/Picart%20(1).pdf).
- Saksala, Elina. 2008. *Asiaa ruudussa. Tv-dokumentin anatomia*. Helsinki: Like.

- Salmela, Mikko. 2017. ”Affektiivinen käänne”. *Tieteessä Tapahtuu*, 35(2).
- Salomäenpää Ilkka. 2010. *Televisionmoraalin muutos suomessa – analyysi Helsingin sanomien mielipidekirjoituksista 1970–2003*. Lisensiaatintyö, Jyväskylän yliopisto.
- Schleser, Jamie. 2010. *Selling true stories: a cultural analysis of manufactured realism in the docudrama crime film*”. College of Communication Master of Arts Theses. 5.
- Schmidt, David. 2005. *Natural Born Celebrities: Serial Killers in American Culture*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Seltzer, Mark. 2007. *True crime: Observations on violence and modernity*. New York: Routledge.
- Skeggs, Beverley ja Helen Wood. 2012. *Reacting to Reality Television: Performance, Audience and Value*. New York: Routledge.
- Smolej, Mirka. 2010. ”Constructing ideal victims: Violence narratives in Finnish crime-appeal programming”. *Crime Media and Culture* 6(1): 69–85.
- Smolej, Mirka ja Janne Kivivuori. ”Crime News Trends in Finland: A Review of Recent Research.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*,9(2): 202–19.
- Tannenbaum, Percy H. ja Dolf Zillmann. 1975. ”Emotional arousal in the facilitation of aggression through communication”. Teoksessa *Advances in experimental social psychology*: Vol. 8 (pp. 149-192), toimittanut Leonard Berkowitz. New York: Academic Press.
- Tuomi, Pauliina. 2015. *Inviting the Audience – Interactive, Participatory, and Social Television in Finland*. Väitöskirja, Turun yliopisto.
- Tuomi, Pauliina. 2018. ”Moral and Social Values in Finnish Television”. Teoksessa *Questions of Cultural Value: The London Film & Media Reader 5*, toimittanut Phillip Drummond. The London Symposium Conference Reader Series.
- Valkenburg, Patti M. ja Marquérite Patiwaël. 1998. ”Does watching court TV ‘cultivate’ people’s perceptions of crime?” *International Communication Gazette*, 60(3): 227–238.
- Vanhainen, Hannu. *Paljastavat kuvat*. Tampere: Valokuvakeskus Nykyaika.
- Viljakainen, Miika. 2014. *Rikoksen hahmo: kotimaan rikosuutisointi Aamulehdessä*. Pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto. TamPub. <https://tampub.uta.fi/handle/10024/95811>.
- Watson, Jamie. & Arp Robert. 2012. *What’s Good on TV? Understanding Ethics Through Television*. Wiley-Blackwell.
- Weissmann, Elke, and Boyle Karen. 2007. ”Evidence of Things Unseen: The Pornographic Aesthetic and the Search for Truth in CSI”. Teoksessa *Reading CSI: Crime TV under the Microscope*, toimittanut Michael Allen, 90–102. I.B. Tauris.

Viitteet

[1] Kirjoittajan oma termi provotöllö, joka toimii provokatiivisen televisiotuotannon lyhenteenä.

- [2] Diegeettinen ääni tarkoittaa elokuvan kerronnalliseen tilaan liittyviä ääniä eli ääniä, joiden lähde näkyy kuvassa. Chion 1994.
- [3] ”Näyttämöllepano”. Mise en scène voidaan nähdä käsittävän myös kaiken elokuvakankaalla aistitun informaation, ääntä, käsikirjoitusta ja leikkausta myöten. Ks. Gibbs 2002, 56–57.
- [4] Kiinnostus emootioiden ja affektien tutkimukseen on lisääntynyt huomattavasti niin humanistisissa, yhteiskunnallisissa kuin käyttäytymistieteissä viime vuosikymmeninä. Tähän muutokseen on kyseisillä tieteenaloilla tullut tavaksi viitata ”affektiivisena” tai ”emotionaalisenä” käänteenä. (Salmela 2017, 32; Ks. myös Clough ja Halley 2007).
- [5] *True Crime with Aphrodite Jones* – vuodesta 2010 Investigation Discoverylla esitetty true crime -formaatti.
- [6] Näyttelijä Kevin Sorbo kuvailee haastattelussa Heartbreakers-formaattia: <https://www.usatoday.com/story/life/tv/2014/07/09/heartbreakers-investigation-discovery-kevin-sorbo-christopher-knight-nicole-eggert/12415355/>.
- [7] Formaatin kuvausteksti: ”Tosielämän murhatapaukset heräävät eloon, kun uhrien ääni nousee päivänvaloon näyttelijöiden avulla. Murhatut sekä tutkijat, perheenjäsenet ja ystävät kertovat, mitä tapahtui. Katsojalle jää pääteltäväksi, kuka murhaaja lopulta oli.” (*I Was Murdered*, 2011).
- [8] Tapa, jolla true crime-formaatit käsittelevät oikeasti tapahtuneita henkirikoksia on herättänyt myös vastustusta, erityisesti läheisten näkökulmasta. My family was traumatised first by a murder, then by the TV serialization. 2.5.
2016: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/may/02/the-secret-my-family-traumatised-murder-tv-drama-bereaved>, Teresa Halbach’s Relatives Share Pain over Making a Murderer: ’This Is the Avery Family’s Side of the Story’ 13.1.
2016: <http://people.com/crime/making-a-murderer-teresa-halbachs-relatives-slam-netflix-series/>
- [9] ”Suomen vaarallisin reality Mtv3-kanavalle – lääkäri paljastaa riskit” 10.11, 2015. <https://www.mtv.fi/viihde/ohjelmat/huippujengi/uutiset/artikkeli/suomen-vaarallisin-reality-mtv3-kanavalle-laakari-paljastaa-riskit/5550234#gs.oQrz3XE> JA Huippujengissä jo vakavia tilanteita: Lolaa lääkitään hengitysvaikeuksien vuoksi, 13.3, 2016. http://www.iltalehti.fi/viihde/2016031121252584_vi.shtml